

Bestuursforum

Maandblad voor lokale en provinciale CDA-politici



Themanummer: gevolgen bevolkingskrimp

*'Elke gemeente krijgt te maken met
ontgroening, vergrijzing en krimp'*

Colofon

Bestuursforum wordt uitgegeven door de CDA-bestuurdersvereniging.

Redactie

Dr. E.J. Janse de Jonge (voorzitter), mr. C.T. Boersma (eindredactie), drs. J. de Bat, dr. G. Benedictus, M.L.H. Depondt-Olivers, mr. drs. H. Doornhof, drs. D.A.C.A. Gudde, dr. Y.J. van Hijum, mr. G.A. Karssenbergh, mr. drs. A.J.G. Poppelaars, G.M. Telgen-Swarts, drs. P.W. Tetteroo, drs. R. Vrugt en drs. J. Wiene.

Vaste medewerkers

Mr. drs. W.J. Haeser, mr. A. van Hall, P. Jansen, drs. A.J. Koppejan, mr. P.H.L.M. Kuypers, A.J. van Oosten, mr. ir. H. Tiesinga, M.K. Visser, H.H. de Vries, drs. C.M. Wortmann-Kool, mr. W.L. Zielhuis, Arend van Dam (cartoons) en Dirk Hol (fotografie).

Redactieadres

Postbus 30453
2500 GL Den Haag, tel. (070) 342 48 92
Fax (070) 364 34 17
E-mail: redactie@bestuursforum.nl
Secretaresse: E.M. Jansen-Keuvelaar

Administratie

CDA-bestuurdersvereniging
Postbus 30453
2500 GL Den Haag, tel. (070) 342 48 90

Abonnementen

De abonnementsprijs bedraagt € 27,- per jaar (10 nummers).
Nieuwe abonnementen kunnen elke maand ingaan.
Opzeggen kan alleen per 1 januari.
Leden van de CDA-bestuurdersvereniging en service-abonnees van het CDA ontvangen Bestuursforum automatisch.

Losse nummers

Losse nummers kosten € 3,-; themanummers € 4,-.
Prijs is inclusief verzendkosten.

Advertenties

Recent
Joop Slor
Postbus 17229, 1001 JE Amsterdam
Tel. (020) 330 89 98

Grafisch ontwerp en opmaak

HGO Communicatie BV
www.hgo-communicatie.nl

Druk

Koninklijke BDU Grafisch Bedrijf bv
Postbus 67, 3770 AB Barneveld
Tel. (0342) 49 49 11

ISSN 0167-0689

Auteursrechten voorbehouden
Cartoons © Studio 21, Landsmeer

Bestuursforum

aug/sept 2007

6



'Hou de demografische ontwikkeling scherp in de gaten'

De bevolkingskrimp ontstaat doordat het geboortecijfer al jaren structureel te laag is.

12



Parkstad Limburg: een voorbeeld in de oude Mijnstreek

Parkstad Limburg is koploper als het om ontgroening, vergrijzing en krimp gaat.

14



Bestuurskramp door bevolkingskrimp is niet nodig

De Zeeuwse benadering van bevolkingsdaling.

23



Aan het werk, het is vijf voor twaalf!

De CDA-aanpak bij een krimpende beroepsbevolking.

Omslag: *Bevolkingsdaling is een natuurlijk proces dat niet te keren valt en waarop bestuurders zullen moeten anticiperen (foto Dirk Hol).*

Commentaar

3 Preek voor eigen parochie

Artikelen

4 Bevolkingskrimp: meer kansen dan bedreigingen

6 'Hou de demografische ontwikkeling scherp in de gaten'

10 Bevolkingskrimp in cijfers en feiten

12 Parkstad Limburg: een mooi voorbeeld in de oude Mijnstreek

14 Bestuurskramp door bevolkingskrimp is niet nodig

18 'We moeten de ontwikkelingen nuchter bekijken'

20 Samenwerking sleutelwoord voor plattelandsgemeenten

23 Aan het werk, het is vijf voor twaalf!

26 De krimpstrategie van Stadskanaal

Rubrieken

8 Waterstand. CDA'ers en milieu

9 Uitgelicht. Eerste allochtone gedeputeerde

11 Werkendeweg. Klaartje (en Ank) als spiegel

16 Radertje/Citaten

17 Van het Binnenhof. Het nieuwe bestuursakkoord rijk-gemeenten

22 Europa lokaal. Diensten van algemeen economisch belang

28 Opinie. Gaan gemeenten los met de ozb?

31 Kroniek. Deregulering nader bekeken

Commentaar

Preek voor eigen parochie

Meer autonomie voor grotere en sterkere gemeenten is de lijn van het rapport *De eerste overheid* van de commissie-Van Aartsen van de VNG. De verschillen die daardoor ontstaan tussen gemeenten worden op de koop toegenomen. De gemeenten zouden de eerste overheid moeten worden omdat zij het dichtst bij de burger staan en omdat ze goed weten wat op lokaal niveau speelt.

Gruwel

Wat opvalt is de roep om meer juridische instrumenten zoals een Constitutioneel Hof om conflicten tussen overheden te beslechten. Dat is een gruwel. Onze maatschappij juridiseert al in hoog tempo en dat tast de leefbaarheid in ons land aan. De overheid heeft een voorbeeldfunctie en moet daarom deze lokroep weerstaan. De stellingname in het rapport dat de burger zich maar juridisch moet verweren als gemeenten zich in de voorziene opzet te veel vrijheden permitteren is een stap te ver. Dan is de overheid duidelijk een 'noodzakelijk kwaad'.

Ander punt. Bij eigen verantwoordelijkheid hoort een eigen belastinggebied, maar wel met mate. Om dan gelijk als gemeenten ook het belastinggebied van de provincie te claimen is wel heel brutaal. Maar het zijn sterke benen die de weelde van meer financiële autonomie moeten dragen. Het is onvermijdelijk dat van de ruim 400 gemeenten een aantal de verleiding van een eigen belastinggebied niet kan weerstaan. Hier moet de hogere overheid kunnen blijven ingrijpen.

Eenzijdig pleidooi

Verder hangt aan het rapport de geur van grote gemeenten: kleinere gemeenten en provincies spelen geen rol. Als CDA willen wij de verantwoordelijkheid zo laag mogelijk in de samenleving leggen. Het is maar de vraag of je dan alleen grote gemeenten moet hebben. Wat te denken van gemeenten die meer autonomie claimen maar intussen wel probleemwijken hebben laten ontstaan en ons land bedolven hebben onder uitzichtbedervende industrieterreinen? Ook de oproep dat er geen bemoeienis van andere overheden met de gemeenten mag zijn is niet van deze tijd. Hoe moet de grensoverschrijdende waterproblematiek dan worden opgelost? Goede ruimtelijke inrichting kan alleen in overleg met andere overheden, anders zijn infrastructurele werken niet meer mogelijk.

De commissie heeft wel een punt dat allerlei samenwerkingsverbanden de democratische legitimiteit ter discussie stellen. Maar dat die uitbesteding gelijk staat aan gebrekkige bestuurskracht is onzin. Kijk maar eens hoe het bedrijfsleven allerlei taken uitbestedt en toch de regie houdt. Dat kan een kleine gemeente ook. Al met al is dit rapport een te éénzijdig pleidooi voor grote en te sterke gemeenten.

Geart Benedictus, Statenlid Friesland.

Reageren? benedictus@sis.frysland.nl

Bevolgingskrimp: meer kansen dan bedreigingen

Deze special van Bestuursforum richt zich op vraagstukken rond bevolgingskrimp. Deze krimp wordt veroorzaakt door vergrijzing en ontgroening. Het is een uiterst actueel onderwerp, al is nog niet elke bestuurder zich hiervan bewust. De redactie heeft getracht in een aantal bijdragen een beeld te geven van vroegtijdig beleid ten aanzien van bevolgingskrimp. Kernboodschap is: politiek pak de uitdaging op én voer een stevig, regionaal beleid.

door Eric Janse de Jonge

Dr. E.J. Janse de Jonge is Eerste Kamerlid en voorzitter van de redactie van Bestuursforum.

Nederland zit overvol. Ruim 16 miljoen inwoners op een relatief erg klein oppervlak. Dat betekent veel problemen op velerlei terreinen. Voor wonen en werken is te weinig ruimte; natuur, water en landschap eisen, zeker bij klimaatsverandering, veel meer hectares. En dan hebben we het nog niet eens over de grote mobiliteitsproblemen zoals congestie en luchtvervuiling in dit land. Ook op elkaar gepakte bevolgingsmassa's kunnen, zo heeft onderzoek uitgewezen, gemakkelijk leiden tot oververhitting van gemoederen en agressie. Vanuit dit beeld zou een op termijn voorspelde bevolgingsafname erg welkom moeten zijn.

Toch zijn de reacties op deze aanstaande afname verschillend. Zien verantwoordelijke bestuurders de krimp als bedreiging of als een kans? Dat is de centrale vraag in dit nummer.

Alle prognoses wijzen uit dat ons land op termijn qua bevolking gaat krimpen. Nu al zien we een bevolgingskrimp in veel landelijke gebieden, vooral in het Noorden en Zuid-Nederland. Bestuurders van gemeente, regio en provincie worden aangesproken op de gevolgen. Vraag is hoe deze CDA-bestuurders moeten reageren en wat op dit moment verstandige keuzes zijn. In dit nummer komt een aantal CDA-bestuurders hierover aan het woord.



Het is zinvol de Haagse regelgeving, en dan vooral de systematiek, tegen het licht van de bevolgingsafname te houden.

Beperkingen

Een fundamenteel probleem bij de aanpak van de aanstaande bevolgingskrimp is dat ons hele financiële systeem gericht is op groei. Alle Haagse, maar ook lagere regelgeving, is traditioneel gericht op groei. Dat is ook logisch, omdat wij sinds de Tweede Wereldoorlog alleen maar zijn gegroeid. Dat alle wetgeving gericht is op groei, maakt het erg moeilijk om een beleid te gaan voeren gericht op krimp. Alleen al in financiële zin levert dit problemen op. Het Gemeente- en Provinciefonds zijn gericht op het stimuleren

'Alle prognoses wijzen uit dat onze bevolking op termijn gaat krimpen'

van groei. Vele doeluitkeringen hanteren hetzelfde principe. Het denken in groei zit tot in onze vezels. Slechts op enkele onderdelen, zoals arbeidsmarktbeleid (zie de bijdrage van Eddy van Hijum op blz. 23), wijzigt zich de regelgeving. Met andere woorden, het zou heel zinvol zijn de Haagse regelgeving, maar vooral ook de systematiek, tegen het licht van de bevolgingsafname te houden. Helaas besteedt het huidige regeerakkoord geen aandacht aan de gevolgen van krimp. Daar ligt dus nog een taak voor kabinet en Tweede Kamer. Verder wil ik er op wijzen dat de gevolgen van krimp, ook in bestuurlijke zin gevolgen heeft voor de organisatie van gemeente en regio. Dan kan de VNG ook gelijk haar bedenkelijke koers betreffende permanente schaalvergroting wijzigen.

Kansen

In ons land worden door CDA-bestuurders diverse initiatieven genomen. Zo is Parkstad Limburg, de voormalige Oostelijke Mijnstreek, stevig aan de gang met het *Krimp als Kans*-project. Wethouder Peter Thomas geeft aan dat investeren in een totale herstructurering van de woningvoorraad en nieuwe initiatieven die passen in het kader van een hogere kwaliteit van de leefomgeving hard nodig is. Hij geeft ook aan dat investering in de aanstaande senioren-economie zinvol is, maar niet zaligmakend.

Ook het platteland in Noord-Nederland is flink aan de gang. Geeske Telgen schetst het initiatief van de *De Blauwe Stad* in Oost-Groningen. Hier blijkt dat regionale samenwerking essentieel is voor het succes van deze aanpak.

Wethouder Jan Bessembinders van Stadskanaal laat zien wat zijn strategie is. Naast concrete voorbeelden van krimp, zet hij de kwaliteit van het voorzieningenniveau van stad en

regio hoog op de bestuurlijke agenda. Interessant is dat het niet gaat om minder, maar om meer kleinere huishoudens in de toekomst. Dat betekent dat er gewoon doorgebouwd moet worden, maar wel anders. Bessembinders komt tot het concept van de 'excellente woongemeente'.

'CDA-bestuurders hebben nu de kans om het initiatief te nemen'

In Hengelo hebben we te maken met krimp van een grote stad. Daar worden door burgemeester Frank Kerckhaert de geesten losgemaakt met de boeiende nota *Hengelo 2030*. Deze andere manier van denken leidt onder meer tot 'archipunctuur'. Hier gaat het om verbetering van de kwaliteit van gebouwen en de leefomgeving in de stad. Mooi voorbeeld is de bouw van een WTC bij station Hengelo. Kerckhaert constateert tevens een toenemende concurrentie tussen de regio's. Wie wint ligt voor, de buurman raakt in een negatieve spiraal. Daarom bepleit de burgemeester van Hengelo voor meer regionale samenwerking in denken en doen. Ook samenwerken in Euregio-verband is uitermate zinvol. Een voorbeeld voor Limburg, Zeeland en Brabant dus. Gedeputeerde Harry van Waveren schetst de krimp in Zeeland en geeft aan vroegtijdig in te spelen op de gevolgen. Helaas is de provincie Brabant nog niet actief bezig, daar is het bestuurlijk denken en doen nog op groei gericht.

CDA-uitgangspunten

De hier geschetste aanpak van bevolgingskrimp heeft alles te maken met de CDA-uitgangspunten als rentmeesterschap, solidariteit en gerechtigheid. De verantwoordelijkheid van de overheid voor de kwaliteit van wonen, werken en leven is onomstreden. Zaak is met elkaar te komen tot zinvolle initiatieven waarbij het belang van de toekomstige generaties zwaar telt. Echt sociaal is nu al een systeem op te bouwen

Regio's die voor het jaar 2025 de top bereiken of al hebben bereikt

Regio	Jaar van de top	Gemiddelde jaarlijkse daling in de periode 2007-2025 (in%)
Zuid-Limburg	1997	-0,6
De Gooi en Vechtstreek	2001	-0,2
Oost-Groningen	2003	-0,6
Delfzijl en omgeving	2003	-0,4
Zeeuwsch-Vlaanderen	2003	-0,4
Midden-Limburg	2005	-0,2
Zuidoost-Drenthe	2005	0,0
Noordoost-Noord-Brabant	2006	-0,1
Overig Zeeland	2006	-0,1
Zuidwest-Gelderland	2007	-0,1
Oost-Zuid-Holland	2007	-0,1
Zuidwest-Drenthe	2007	-0,1
Zuidoost-Friesland	2007	-0,1
Achterhoek	2007	-0,1
Zuidoost-Noord-Brabant	2009	-0,1
Noord-Limburg	2011	-0,1
Veluwe	2020	0,0

Bron: CBS, KcBB

waarbij de verzorgingsstaat betaalbaar blijft en tegelijk een kwalitatief hoogwaardige leefomgeving wordt nagestreefd. CDA-bestuurders dienen hierin het initiatief te nemen. Bevolgingskrimp wordt immers een realiteit en is in enkele regio's al volop zichtbaar. Dat maakt dat de huidige generatie CDA-bestuurders hierop moet anticiperen. Bij de formulering van nieuw beleid dient de aandacht uit te gaan naar zowel de toenemende kwaliteit van de leefomgeving als een hoogwaardig aanbod van zorg voor ouderen. Vanuit onze beginselen is rechtvaardige spreiding van financiële lasten over de burgers hierbij kaderstellend.

Trend

De trend in deze special is dat demografische krimp meerdere verschijningsvormen, schalen en tempi kent. De aanpak is op veel plaatsten hetzelfde. Risico is echter dat regio's met elkaar gaan concurreren om wie het beste leef- en werk-

'Aanpak bevolgingskrimp heeft alles te maken met rentmeesterschap, solidariteit en gerechtigheid'

klimaat heeft. Dat is niet verstandig. Dat betekent mijns inziens niet dat gemeenten moeten worden heringedeeld, maar wel dat regionale afstemming en goede samenwerking hard nodig is. CDA-bestuurders hebben nu de kans om hier het initiatief te nemen, opdat onze (klein)kinderen niet met lege handen staan. ■

Reageren? ejansedejonge@home.nl

Regio's die de top na het jaar 2025 bereiken

Regio	Gemiddelde jaarlijkse groei in de periode 2007-2025 (in%)
Kop van Noord-Holland	0,0
Zuidwest-Friesland	0,0
Twente	0,1
West-Noord-Brabant	0,1
Noord-Friesland	0,2
Agglomeratie Haarlem	0,2
Arnhem / Nijmegen	0,2
Noord-Overijssel	0,2
Groot Rijnmond	0,2
Utrecht	0,3
Midden-Noord-Brabant	0,3
Agglomeratie 's-Gravenhage	0,4
IJmond	0,4
Noord-Drenthe	0,4
Aggl. Leiden en Bollenstreek	0,4
Delft en Westland	0,4
Zuidoost-Zuid-Holland	0,5
Alkmaar en omgeving	0,5
Zuidwest-Overijssel	0,6
Groot Amsterdam	0,6
Zaanstreek	0,8
Overig Groningen	0,8
Flevoland	1,3

Bron: CBS, KcBB

‘Hou de demografische ontwikkeling scherp in de gaten’

De cijfers laten zien dat er geen ontkomen aan is: ook in Nederland zal een daling van de bevolking plaatsvinden. In 2033 wordt de top van de groei bereikt en daarna gaat het redelijk snel bergafwaarts. In een aantal gemeenten is deze ontwikkeling al zichtbaar. Bevolkingsdalingen hebben vaker plaatsgevonden, maar dit keer is de daling blijvend. Oorzaak: het geboortecijfer is al jaren structureel te laag. Veel gemeenten ontkennen echter dit proces. Bestuurskundigen Peter Hovens en Leo Klinkers willen met hun Kenniscentrum voor Bevolkingsdaling de trend keren en bevolkingskrimp hoog op de agenda krijgen.

door Carmen Boersma

Peter Hovens en Leo Klinkers zijn mannen met een missie. Beiden adviseren al jaren overheden bij bestuurs- en beleidsprocessen. Vorig jaar kwamen zij een ontwikkeling op het spoor die het overheidsbeleid op allerlei terreinen sterk zal beïnvloeden: de structurele bevolkingsdaling. In hun dagelijkse adviespraktijk zien zij dat overheden zich hier niet van bewust zijn. Sterker nog: het meestal zelfs ontkennen en niet verder kijken dan de vergrijzing. ‘Krimp’, zo redeneren de meeste gemeenten, ‘gebeurt bij de burens, maar niet bij ons.’

Niet alleen vergrijzing

De cijfers wijzen echter onomstotelijk anders uit: elke gemeente, elke regio in Nederland krijgt met een krimpende bevolking te maken. Bij een aantal is dit proces al begonnen, bij andere komt dit pas over een aantal jaren. Maar dat het komt, is niet te vermijden. Toch wordt bij nieuw beleid door overheden, van hoog tot laag, nog altijd gemikt op groei en uitbreiding. Want dit levert immers geld op, is de redenering. Vanwege de vergrijzing zijn senioren hierbij een aantrekkelijke doelgroep.

Om deze redenering te doorbreken en onrendabele investeringen te voorkomen, richtten Peter Hovens en Leo Klinkers, samen met Wim Derks van de Universiteit van Maastricht, vorig jaar het Kenniscentrum voor Bevolkingsdaling op. Hun missie: bestuurders op alle niveaus ervan overtuigen dat de demografische ontwikkeling hoog op de politieke agenda moet. In presentaties laten zij zien dat naast de ont-

‘Bevolkingspolitiek is geen oplossing, vrouwen laten zich niet kopen’

groening en vergrijzing een andere uitdaging staat: de bevolkingsdaling. De gevolgen hiervan zijn op lokaal niveau op veel beleidsterreinen ingrijpend en vragen een koerswijziging. Hovens en Klinkers benadrukken dat bevolkingskrimp geen probleem is, ‘maar je moet er wel juist op reageren. Je hebt pas een probleem als je er verkeerd op reageert. Bijvoorbeeld met uitbreiden.’ Een andere misvatting is volgens hen het massale investeren in de senioreneconomie. ‘Besef goed dat dit maar tijdelijk is. Na 20, 30 jaar is dit afgelopen



Peter Hovens: ‘Bevolkingskrimp is geen probleem, maar je moet er wel juist op reageren. Je hebt pas een probleem als je er verkeerd mee omgaat.’

en zit je met je investeringen.’ Via het Kenniscentrum willen zij hun kennis delen met de beleidsmakers en laten zien hoe je met bevolkingskrimp om kunt gaan.

Feiten

Aan de hand van een paar eenvoudige grafieken brengen Hovens en Klinkers de situatie snel in kaart: Nederland bereikt in 2033 de top van de bevolkingsgroei. Daarna zal de bevolking structureel afnemen. Maar dat is een gemiddelde. Nu al heeft een aantal regio’s, zoals Delfzijl e.o., Zuid-Limburg, de Achterhoek en de Gooi en Vechtstreek, met krimp te maken. Ruim voor 2033, in 2025, zal zelfs al meer dan de helft van de Nederlandse gemeenten, met name de kleinere, met een afnemende bevolking worden geconfronteerd. Randstedelingen zijn geneigd te denken dat de daling alleen in de perifere gebieden plaatsvindt. Maar ook de Randstad zal hier niet aan ontkomen. Nederland staat in deze ontwikkeling niet alleen. Het doet zich in alle Europese landen voor en in sommige zelfs sneller dan bij ons. Europa zit al vanaf 2004 in de daling en is daarmee mondiaal gezien koploper. Op mondiaal niveau wordt het omslagpunt pas in 2075 bereikt. Europa zit dan al jaren in de krimp.

Structureel

Bevolkingsdalingen zijn niet nieuw. Na een oorlog bijvoorbeeld zie je eenzelfde ontwikkeling. Wat nieuw is aan deze daling, is dat hij structureel is en onafwendbaar. De belangrijkste oorzaak: het al jaren te lage geboortecijfer. Peter Hovens: ‘Om de Nederlandse bevolking stabiel te hou-

den zou het geboortecijfer gemiddeld 2,1 kind moeten zijn. Al meer dan dertig jaar is dit cijfer gemiddeld 1,7. Je komt dus structureel tekort voor stabiliteit en groei zit er al helemaal niet in. De bevolkingsomvang kan nog wel toenemen door meer immigratie en minder emigratie. Maar ook daar moeten we het niet van hebben, want de laatste drie jaar is het migratiesaldo negatief. Sommigen zien bevolkingspolitiek als oplossing. Maar ga er maar vanuit dat dit niet lukt. Frankrijk probeert al jaren met bonussen vrouwen te bewegen meer kinderen te krijgen, maar dit heeft nauwelijks resultaat. De kinderbijslag verhogen is dus echt geen oplossing: vrouwen laten zich niet kopen. Ook het negatieve migratiesaldo weer ombuigen zal moeilijk zijn. Alle landen krijgen te maken met krimp en willen hun mensen, zeker de hoger opgeleiden, zelf vasthouden.’

Er is dus weinig keus en overheden zullen hun beleid moeten herzien in het licht van de demografische ontwikkelingen.

Weten wat er gebeurt

‘De aanpak van bevolkingskrimp begint met te willen weten wat er gebeurt,’ zegt Klinkers. ‘Breng cijfers en trends in kaart en ga ze niet ontkennen. Vervolgens bekijk je voor welke sectoren dit gevolgen heeft. Dat is doorgaans op veel beleidsdossiers zoals onderwijs, de arbeidsmarkt, de lokale economie, zorg, de woningmarkt, infrastructuur en mobiliteit en bedrijfsterrinen. De volgende stap is dat je je beleidskeuzes moet herzien. Dat kun je zelf doen op het stadhuis, maar wij adviseren altijd om met de mensen die het aangaat in gesprek te gaan. Zij kennen de situatie veel beter en kunnen meedenken over oplossingen. Vaak levert dat nieuwe, waardevolle inzichten op.’

Hét antwoord op bevolkingskrimp bestaat niet, benadrukt Klinkers. ‘Het is maatwerk en zal per gemeente of regio

‘Naast ontgroening en vergrijzing staat een andere uitdaging: bevolkingskrimp’

verschillen. Maar het uitgangspunt is altijd de kwaliteit van de samenleving. Hetzelfde eigenlijk wat het nu is. Alleen vul je het anders in. Het zal niet meer gaan om kwantitatieve groei, maar om kwalitatieve groei. Uit ervaring weten we dat dit een flinke omslag in het denken vergt, maar je moet wel door dat proces heen. Je moet nu anticiperen op de ontwikkelingen die komen gaan. Het is het makkelijkst om uit te breiden en weer een nieuwe woonwijk neer te zetten. Gemeenten die met krimp te maken hebben proberen vaak



Leo Klinkers: ‘Hét antwoord op bevolkingskrimp bestaat niet. Het is maatwerk en zal per gemeente verschillen.’



Om de Nederlandse bevolking stabiel te houden, zou het geboortecijfer gemiddeld 2,1 kind moeten zijn. Het is echter al dertig jaar 1,7.

met een nieuwe aantrekkelijke woonwijk mensen te trekken. Als dit al lukt, moet je als gemeente wel goed beseffen dat je een andere gemeente in je regio met een probleem opzadelt, want die verliest waarschijnlijk inwoners. Gemeenten moeten zich realiseren dat ze allemaal in dezelfde vijver visen die alleen maar kleiner wordt. Bevolkingskrimp vraagt dus ook om een nieuw soort onderlinge solidariteit tussen gemeenten.’

Afnemende groei

Hoe moeten gemeenten die voorlopig nog in de groei zitten nu met de komende krimp omgaan? Hovens: ‘Als je nog groeit moet je je afvragen hoeveel je nog groeit. Als dat substantieel is, ga je gewoon door met ‘groeibeeld’. Vaak zien we dat de groei die er nog is, afnemende groei is. De groei die er is, wordt elk jaar minder. Dan is het oppassen dat je niet te fors investeert. Wij adviseren gemeenten en regio’s die nog een behoorlijk aantal jaren groeien om ‘over de top’ heen te kijken. Je moet nagaan of langetermijninvesteringen ook nog nuttig en rendabel zijn na de top. Stel, je gaat een nieuwe verbindingsweg aanleggen. Die leg je aan voor een jaar of dertig. Bovendien duurt het jaren voordat die weg is aangelegd. Als je nu weet dat je tegen die tijd over je top bent, moet je je afvragen of het wel zinvol is of dat het een tandje minder kan. Of je groeit of krimpt, kijk welke behoefte er is en hou daar in je beleid rekening mee. Verontachtzaam de demografische ontwikkelingen niet.’

Landelijke politiek

Niet alleen lokaal en provinciaal moeten de plannen worden herzien, ook van de landelijke politiek wordt een bijdrage verwacht. Klinkers: ‘Neem de landelijke financiële regelingen. Bijna alle regelingen zijn gebaseerd op kwantiteit. Hoe meer inwoners hoe meer geld, hoe meer leerlingen hoe meer subsidie, om maar een paar voorbeelden te noemen. Hier moeten we vanaf, want dat stimuleert gemeenten niet om de ombuiging van kwantiteit naar kwaliteit te maken. Minder aantallen betekent niet automatisch minder kosten, daar moet rekening mee worden gehouden. Rekenmethodes moeten minder afhankelijk worden van aantallen.’ Maar ook in de landelijke politiek staat het bewustwordingsproces nog in de kinderschoenen. Klinkers: ‘In de kabinetsplannen wordt bevolkingskrimp niet eens genoemd. Ook de ministeries zullen zich moeten bezinnen op hun rol en taak bij bevolkingsdaling. Een goed voorbeeld is het ministerie van BZK. Het is een van de weinige ministeries dat nu al bezig is met de krimp die straks gaat optreden.’ ■

Reageren? leo@bevolkingsdaling.nl of peter@bevolkingsdaling.nl. Meer informatie: www.bevolkingsdaling.nl

Waterstand

Door Ad Koppejan

CDA'ers en milieu

Als CDA'ers hebben we vaak een wat gecompliceerde verhouding met vraagstukken over duurzaamheid en milieu. In onze programma's worden veel mooie woorden gewijd aan rentmeesterschap; de aarde en de natuur die ons in bruikleen zijn gegeven en die we weer in een goede staat dienen achter te laten voor onze kinderen en kleinkinderen.

Maar in de politieke praktijk staan we als CDA-politici vaak op de rem. Dan staan wij tegenover de milieubeweging wanneer wij aandacht vragen voor belangen van boeren, vissers, havens en industrie. CDA'ers hebben niet bepaald het imago dat zij de redders zijn van natuur en milieu. Oud-CDA-politici als Lubbers en Veerman horen we nu wel eens spreken over het belang van natuurbehoud. En ook christen-democratische voormannen aan de zijlijn, zoals Herman Wijffels, durven het thema duurzaamheid nog wel eens op de agenda te zetten. Maar voor ons als christen-democratische volksvertegenwoordigers en bestuurders in gemeenten, provincies, waterschappen en nationaal, zijn duurzaamheid en milieu nu niet direct onze meest favoriete thema's. Dat laten we liever aan de linkse partijen over.

Zelf, nu zo'n half jaar Tweede Kamerlid, vorm ik daar geen uitzondering op. Laatst, toen ik in de CDA-fractiecommissie mijn inbreng over de Kaderrichtlijn Water toelichtte, liet ik mij ontvallen dat ik mijn eigen inbreng teruglezend, mijzelf wel erg rechts was gaan vinden. Een collega antwoordde dat dit helemaal niet erg is, maar dat stelde mij niet gerust. Hoe komt het nu dat wij als CDA'ers, ondanks onze uitgangspunten als rentmeesterschap, zo vaak tegenover de milieubeweging staan in plaats van schouder aan schouder?

Verklaring

Als ik mijn woordvoerderschappen op het gebied van water en visserij vergelijk met mijn woordvoerderschappen over sociale zaken en werkgelegenheid, dan valt mij een aantal verschillen op die misschien één en ander verklaren. Wanneer het gaat om sociale vraagstukken hebben wij in dit land geleerd om met elkaar (werkgevers, werknemers en overheid) te overleggen en tot overeenstemming te komen.

'We moeten meer polderen als het om economie en milieu gaat'

In de loop der jaren is het besef gegroeid dat men elkaar nodig heeft om eigen doelstellingen te bereiken. Deze overlegeconomie, ook wel poldermodel genoemd, heeft tot stabiele arbeidsverhoudingen geleid met hoge welvaart en lage werkloosheidscijfers. Kijken we echter naar de verhoudingen zoals die op dit moment bestaan tussen bedrijfsleven (boeren, vissers en industrie) en milieubeweging, dan zien we dat de ontmoeting met name plaatsvindt in de rechtszaal. Van goed overleg met begrip voor elkaars positie is vaak geen sprake. Het besef dat men elkaar nodig heeft om eigen doelstellingen te bereiken op het gebied van ecologie en economie lijkt nog ver weg.

Boeren en vissers voelen zich bedreigd door de ambities van de milieubeweging. Neem bijvoorbeeld de mosselsector. In een politieke deal is de mechanische kokkelvisserij op de Wadden verboden, terwijl de mosselsector de verzekering van de minister kreeg dat zij door mocht gaan. Maar nu probeert de milieubeweging met halfjaarlijkse procedures bij de rechter, ook de mosselvisserij definitief te verjagen van de Wadden. Ook boeren, vanouds mensen die leven met de natuur, zien Europese richtlijnen als Natura 2000 en de Vogel- en Habitatrichtlijn, eerder als een bedreiging dan als een kans. En hetzelfde dreigt te gebeuren met de Kaderrichtlijn Water.

Er is nog een opvallend verschil in de wijze waarop wij in ons land omgaan met sociale vraagstukken en milieuvraagstukken. Bij sociale zaken gaat het vaak om het bereiken van overeenstemming over concrete doelstellingen die binnen vier jaar gehaald moeten worden. Bijvoorbeeld doelstellingen op het gebied van loonstijgingen en arbeidsparticipatie van specifieke groepen. Partijen kunnen het zich niet veroorloven om loze beloftes te doen. Bij milieuvraagstukken daarentegen zijn wij er goed in om de doelstellingen voor de lange termijn te formuleren. Daarmee kunnen politici het zich wel permitteren om heel ambitieuze doelstellingen te formuleren, zonder daarvoor nu al de consequenties te hoeven dragen. Bij de implementatie van Europese richtlijnen worden er daardoor soms verplichtingen aangegaan waarvan later blijkt dat de praktische gevolgen niet goed zijn ingeschat. Zie bijvoorbeeld de richtlijn Luchtkwaliteit die in Nederland een tijdelijke bouwstop tot gevolg had.

Bruggenbouwers

In de vermeende tegenstelling tussen economie en ecologie (doelstellingen blijken in de praktijk soms ook heel goed samen te kunnen gaan) zullen we nog een hele slag moeten maken. We kunnen daarbij leren van onze sociaal-economische geschiedenis. Bij de ontwikkeling van de huidige overlegeconomie hebben christen-democraten bij uitstek de rol vervuld van bruggenbouwers die de oude tegenstellingen tussen arbeid en kapitaal bij elkaar aan tafel wisten te brengen. Dat konden wij omdat wij een christelijk-sociale beweging zijn waarin deze verschillende belangen ook binnen onze eigen partij vertegenwoordigd waren. Daarom is het een goede zaak dat Cees Veerman, Herman Wijffels is opgevolgd als voorzitter van Natuurmonumenten en is het belangrijk dat ook op lokaal niveau christen-democraten actief zijn binnen milieu- en natuurbeschermingsorganisaties. Door binnen onze partij de belangen van economie en ecologie te verenigen zullen we beter in staat zijn om ook in de rest van de samenleving partijen dichterbij elkaar te brengen.

Want deze tijd van polarisatie tussen milieubeweging en boeren, vissers en industrie vraagt meer dan ooit om christen-democratische bruggenbouwers.

Drs. A.J. Koppejan is woordvoerder water van de CDA-Tweede Kamerfractie. Reageren? a.koppejan@tweedekamer.nl of www.adkoppejan.nl

Uitgelicht

Eerste allochtone gedeputeerde

Thoon Essed is sinds mei voor het CDA gedeputeerde in Noord-Brabant. Hij is de eerste en enige gedeputeerde van allochtone afkomst. Wat vindt hij van alle aandacht die dit met zich heeft meegebracht? En wat vindt hij ervan dat de colleges van GS niet echt een afspiegeling zijn van de multiculturele samenleving?

Thoon Essed: 'Niet alleen in GS, maar in alle besturen zijn allochtonen ondervertegenwoordigd. Je ziet het ook in de colleges van B en W, ouderraden, schoolbesturen enzovoorts. De oorzaak hiervan is tweërlei. Allochtone groepen maken een ontwikkeling door. De eerste generatie die hier kwam was vooral bezig een plek te zoeken in de Nederlandse samenleving. Het hebben van maatschappelijke functies was voor hen een brug te ver, ze hadden andere prioriteiten. Je ziet dat de tweede generatie een stap verder is en al veel meer belangstelling heeft voor andere zaken, zoals besturen. Weliswaar gaat het nog mondjesmaat, maar ik verwacht dat die belangstelling wel doorzet.'

'Of de ondervertegenwoordiging in besturen ook daadwerkelijk gaat verdwijnen is echter niet alleen een zaak van allochtonen. De Nederlandse samenleving moet ze wel de ruimte geven. Dit aspect ziet men echter nog weleens over het hoofd. Dat zie je ook terug in het beleid. Verdonk heeft zich de afgelopen jaren vooral gericht op de mensen die moesten inburgeren. Op zich goed, maar ze heeft geen aandacht gegeven aan de ontvankelijkheid van de Nederlandse samenleving. Want integreren kun je niet alleen. Dat moet van twee kanten komen.'

Dubbel gevoel

'Mijn benoeming heeft in de pers veel aandacht gekregen omdat ik de eerste allochtone gedeputeerde ben. Ik heb daar een dubbel gevoel over. Aan de ene kant is het natuurlijk mooi als mijn benoeming een voorbeeld kan zijn voor anderen en meer allochtonen stimuleert deel te nemen aan besturen, maar aan de andere kant vind ik het niet prettig dat mijn afkomst zo benadrukt wordt. Ik ben niet gekozen omdat ik Surinamer ben, ik ben gekozen omdat de fractie, en een ruime meerderheid van de Staten, mij het meest gekwalificeerd vond voor deze portefeuille. Ik had liever al die aandacht gehad omdat men mij een goede gedeputeerde vindt, of vanwege het vertrouwen dat de fractie in mij stelt

'Ondervertegenwoordiging in besturen is niet alleen een zaak van allochtonen'

of omdat ik na 30 jaar ambtenaar te zijn geweest de overstap naar de politiek heb gemaakt. En zo zijn er, los van mijn afkomst, nog meer redenen te bedenken om aandacht te geven aan mijn benoeming. Ik heb multiculturele zaken ook niet in mijn portefeuille. Waarom zou dat specifiek mijn aandachtsveld moeten zijn? Als het goed is, is de multicultu-



Thoon Essed: 'Ik heb een dubbel gevoel over alle aandacht die mijn benoeming heeft gekregen.'

rele samenleving een aangelegenheid van elke Nederlander. Het zou niet goed zijn als ik de enige in het college was die zich hierbij betrokken voelt.'

'Of door mijn benoeming meer allochtone kiezers op het CDA zullen stemmen, weet ik niet. Ik heb zelf nooit mijn keuze laten bepalen door de hoeveelheid allochtone kandidaten op een lijst. Ik stem CDA omdat ik mij in de uitgangspunten en het programma herken. Ik sta ook huiverig tegenover positieve actie voor allochtonen. Je moet geen mensen op een lijst zetten, alleen vanwege hun afkomst. Het gaat er in de eerste plaats om dat je goede bestuurders krijgt. Ook allochtonen moeten gekozen worden vanwege hun betrokkenheid en kwaliteit. Ik schrik weleens van de agressieve manier waarop partijen allochtonen benaderen en ze hoog op een lijst zetten omdat ze denken daarmee allochtone kiezers aan zich te binden. Ik zou me toch enigszins onbehagelijk voelen als ik bij een partij zat die jacht op me maakte, alleen omdat ik allochtoon ben.'

'Hoe het CDA de brug naar de allochtone kiezer moet slaan, vind ik moeilijk te zeggen. Als ik de juiste manier wist, was ik allang begonnen met de uitvoering ervan. Ik denk dat de aanpak *low profile* moet zijn en niet al te opvallend. Belangrijk is dat de partij contact zoekt met allochtone groepen, netwerken opbouwt, en hen bij politieke standpuntbepaling meer nadrukkelijk het gevoel geeft erbij te horen. Het CDA geeft allochtonen de ruimte, dat is in het verleden al gebleken en dat is nu nog zo. Dat zou de partij beter kunnen communiceren.'

In deze rubriek komen lokale/provinciale CDA-politici aan het woord met een opvallend of bijzonder verhaal uit de praktijk. Kent u iemand die voor deze rubriek in aanmerking komt? Mail dit dan naar redactie@bestuursforum.nl

Bevolgingskrimp in cijfers en feiten

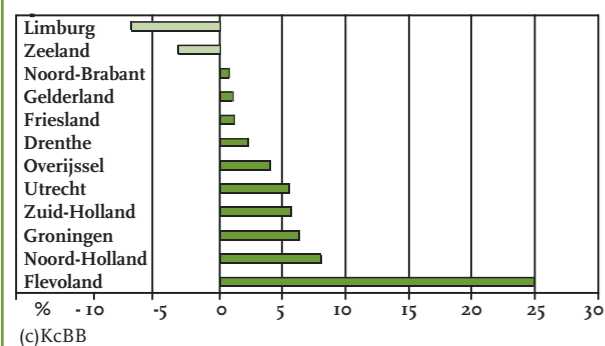
De komende bevolgingskrimp wordt in één oogopslag zichtbaar aan de hand van diverse prognoses. Uit de onderstaande tabellen wordt duidelijk dat bevolgingskrimp niet alleen een Nederlands verschijnsel is, maar dat het zich eveneens op Europees niveau voordoet. Ook op mondiaal niveau gaat dit fenomeen zich manifesteren. Tevens staan hieronder de belangrijkste conclusies rond bevolgingskrimp op een rijtje.

Groei bevolgingsomvang in de wereld	
De wereldbevolking bereikt top van 9,2 mld (rond 2075)	
Werelddeel	Gemiddelde groei (%) per jaar in de periode 2007-2050 (medium variant)
Wereld	+ 0,75
Afrika	+ 1,69
Oceanië	+ 0,82
Latijns Amerika	+ 0,69
Noord-Amerika	+ 0,64
Azië	+ 0,62
Europa	- 0,22 (vanaf 2004)
(c)KcBB	Bron: UN

Europa heeft als eerste werelddeel met bevolgingskrimp te maken.

Enkele Europese landen die al krimpen		
Land	Jaartal top	Omvang top X miljoen
Roemenië	1990	23
Tsjechië	1995	10
Hongarije	1995	10
Rusland	1995	149
Slovenië	1996	2
Polen	1999	39
Oekraïne	2004	47
(c)KcBB	Bron: Eurostat	

Bevolgingsgroei per provincie in de periode 2006-2025 (relatief)



Limburg en Zeeland krimpen, terwijl Flevoland nog sterk groeit. De provincies die nog groeien, groeien niet in gelijke mate; sommige groeien nog maar heel beperkt. Zij moeten zich niet rijk rekenen en zich toch voorbereiden op een dalende bevolgingsomvang.

Top bevolgingsomvang in Europa		
Gebied	Jaartal top(+/-)	Omvang top (milj)
EU-25	2025	470,1
Italië	2010	58,6
Duitsland	2015	82,9
Griekenland	2015	11,4
Portugal	2015	10,8
Spanje	2020	45,6
Belgie	2030	11,0
Nederland	2033	17,0
Frankrijk	2040	65,9
(c)KcBB	Bron: Eurostat	

Nederland bereikt de top van de bevolgingsomvang in 2033

Bevolgingsdaling in gemeenten	
Prognose aantal krimpende gemeenten naar gemeentegrootte (2005-2025)	
Huidige gemeentegrootte (aantal inwoners 2006)	Bevolkingsafname in
> 100.000	4 van de 25 gemeenten
50.000-100.000	20 van de 39 gemeenten
20.000-50.000	106 van de 180 gemeenten
0-20.000	130 van de 223 gemeenten
Totaal	260 van de 467 gemeenten
(c)KcBB	Bron: CBS/RPB (PEARL)

In 2025 heeft al meer dan de helft van de Nederlandse gemeenten (met name de kleinere) met krimp te maken.

Toelichting

Ten aanzien van bevolgingskrimp zijn een paar algemene conclusies te trekken:

- Bevolgingsdaling is een structureel gegeven voor de hele wereld. Dit is, anders dan door oorlogen of epidemieën, nooit eerder voorgekomen.
- Bevolgingsdaling zal van invloed zijn op alle politieke agenda's: internationaal, nationaal, provinciaal en lokaal.
- De politiek heeft grofweg twee opdrachten: beleid aanpassen aan wat zich nu al voordoet en anticiperen op wat komen gaat.
- Bevolgingsdaling heeft op lokaal niveau gevolgen voor vrijwel alle beleidsdossiers: (basis)onderwijs, arbeidsmarkt, lokale economie en mkb, zorg, woningmarkt, mobiliteit en infrastructuur, kantoren en bedrijfsterreinen.
- Bevolgingsdaling heeft gevolgen voor het inkomen van

ambtenaren, bestuurders en het aantal raadszetels.

- In gemeenten met een dalend aantal huishoudens zullen de eigen inkomsten teruglopen door mogelijk minder oorzaken en minder gronduitgifte. Daar staan meer uitgaven tegenover om de gevolgen van de daling op te vangen, bijvoorbeeld het herstructureren van wijken.
- Bedreigingen voor het woon- en leefklimaat zijn: achterstandswijken, omdat daar leegstand gaat ontstaan met verloedering als gevolg en de publieke voorzieningen in de kleine kernen die onder druk komen te staan.
- De publieke voorzieningen op lokaal niveau komen onder druk te staan door terugloop van het aantal gebruikers, minder exploitatie-inkomsten en afname van de financiële bijdrage via specifieke uitkeringen, voor zover ze aan het inwonertal zijn gerelateerd.
- Bevolgingsdaling kan mogelijk leiden tot verminderde bestuurskracht en zou daarmee een argument kunnen vor-

men voor gemeentelijke herindeling.

- Bestuurders hebben problemen met het omgaan met bevolgingskrimp deels vanwege de onbekendheid met de materie, maar ook door de negatieve associaties met het woord 'krimp'. De omslag in het denken van groei naar krimp is moeilijk te maken.
- Bestuurders zullen zich moeten realiseren dat bevolgingsdaling een 'natuurlijk' en (vrijwel) niet te beïnvloeden gegeven is. Vervolgens zullen ze moeten anticiperen op de demografische ontwikkelingen.
- Voorkomen moet worden dat gemeenten/regio's elkaar onnodig gaan beconcurreren en onrendabele investeringen doen of achter de feiten aan blijven lopen.

Bron: Kenniscentrum voor Bevolgingsdaling en Beleid, www.bevolgingsdaling.nl

Werkendeweg Klaartje (en Ank) als spiegel

Door Piet Jansen

P. Jansen is gedeputeerde in Overijssel.

De een gaat in de verdediging. Een ander schiet in de kramp. En sommige provinciale politici en bestuurders kiezen voor de tegenaanval. Maar zou Klaartje Peters niet een beetje gelijk kunnen hebben? Haar boek *Het opgeblazen bestuur. Een kritische kijk op de provincie* schijnt geen bestseller te zijn, maar haar boodschap is wel tot veel bestuurders doorgedrongen. Je kunt je voorstellen dat ze op provinciaal niveau niet zo veel applaus kreeg. Welke bestuurders horen nu graag dat zij zich bemoeien met beleidsthema's waarover ze niet gaan? En dat zouden provincies volgens deze bestuurskundig onderzoeker doen. Om zo hun bestaansrecht te bewijzen.

Na de verkiezingen was Klaartje nog niet klaar met de provincies. Ze is in de coalitieakkoorden gedoken en onder de kop *Rijke provincies strooien onbezonnen met hun geld* velde ze een hard oordeel in *De Volkskrant*. Haar conclusie is dat de provincies zich - veel - te weinig met hun kerntaken bezig houden en teveel inzetten op thema's waar anderen over gaan.

Onze CDA-staatssecretaris van BZK wijst er ook regelmatig op: je moet je als provincie niet bezig houden met dingen die bij een andere bestuurslaag, met name de gemeenten, thuishoren. Ze vindt het bijvoorbeeld niet wijs dat provincies zich met achterstandswijken bemoeien. 'Lokale zaken horen thuis bij gemeenten. Provincies zijn er voor grensoverschrijdende zaken.' Het is alsof ik een echo hoor. 'Waarom wil je dit als provincie doen?', 'Is dit je taak?', 'Hooft dit niet bij de gemeenten thuis?'. Vragen die we vier jaar geleden tijdens de college-onderhandelingen in Overijssel kregen van onze toenmalige informateur. Niet zo vreemd. De staatssecretaris van nu is namelijk dezelfde als onze informateur van toen... Op een ander moment plaatste ze als burgemeester 'in het hol van de leeuw' ook bepaald geen zachtzinnige opmerkingen richting provinciebestuurders: 'Je moet je niet willen inkopen in het beleid van bijvoorbeeld de grote steden'.

Bijna letterlijk hetzelfde zegt Peters in *De Volkskrant*.

Dat we dingen doen die niet direct bij de provincie thuis horen is niet zo verwonderlijk. Je wilt als politiek toch reageren op maatschappelijke vragen en behoeften. Zo zagen we vorig jaar na de voor het CDA jammerlijk verlopen raadsverkiezingen een sterke behoefte om het sociale gezicht van onze partij te laten zien. In diverse provincies nam het CDA het voortouw om bijvoorbeeld armoedebeleid op de agenda te zetten. (Aan de worsteling die erop volgde om dit beleid op provinciaal niveau handen en voeten te geven ga ik maar even voorbij.)

Je hoeft je als provincie natuurlijk niet te beperken tot je wettelijke taken. Zo hebben we in Overijssel twee jaar geleden gelden vrijgemaakt om gemeenten te ondersteunen bij de invoering van de wmo. Daarbij ging het met name om projecten die gemeentegrens-overtijgend waren of die als voorbeeld voor anderen konden dienen. Het moet een meerwaarde hebben als we ons als provincie met iets bezig houden. Geen dingen doen die op het bordje van rijk of gemeenten liggen. Je 'inkopen' om wat te betekenen of om je bestaansrecht te bewijzen heeft geen zin. Integendeel, het levert alleen maar bestuurlijke drukte op.

In ons Overijsselse coalitieakkoord staat dat we ons gaan heroriënteren op wat de provincie zelf doet en wat we aan gemeenten of anderen kunnen overlaten. Het lijkt me goed om ook tijdens die operatie regelmatig in de spiegel van Klaartje Peters of, laten we maar dichterbij huis blijven, die van Ank Bijleveld-Schouten te kijken. Aan de taken die of wettelijk of 'van nature' bij de provincie horen hebben we onze handen al meer dan vol. En ervan uitgaande dat Klaartje Peters gelijk heeft als ze stelt dat de provincies rijk zijn, kunnen we aan die taken onze euro's vast wel kwijt.

Parkstad Limburg: een voorbeeld in de oude Mijnstreek

Peter Thomas is wethouder economie, toerisme en openbare werken in Kerkrade. Hij is tevens lid van het dagelijks bestuur van de WGR+-regio Parkstad Limburg. De voormalige Oostelijke Mijnstreek is koploper als het om de aanpak van ontgroening, vergrijzing en bevolgingskrimp gaat. Thomas: 'We zijn druk bezig met herstructureren en heroriënteren. Er is veel creativiteit, durf en doorzettingsvermogen voor nodig om met minder mensen, en dus minder inkomsten, de voorzieningen in economisch, maatschappelijk en ruimtelijk opzicht overeind te houden.'

door Eric Janse de Jonge

Dr. E.J. Janse de Jonge is Eerste Kamerlid en voorzitter van de redactie van Bestuursforum.

U zit midden in de problematiek van ontgroening, vergrijzing en bevolgingskrimp. Wat is de essentie van het probleem?

Thomas: 'In de bestuurlijke praktijk werd steeds gehandeld vanuit het groeiemodel. Kwantiteit stond sterk voorop. Dat leek een vanzelfsprekendheid, omdat meer inwoners meer mogelijkheden bieden voor het realiseren en exploiteren van vele soorten stedelijke voorzieningen. De demografische ontwikkeling die in de komende perioden zal leiden tot een terugloop van bevolking, maakt aan deze jarenlange praktijk een einde. Dit vraagt om een mentale omslag die volop aan de gang is. Het is enerzijds een positieve impuls om nog sterker met kwaliteit van stedelijke ontwikkelingen aan de slag te gaan. Anderzijds is er veel creativiteit, doorzettingsvermogen en durf nodig om met minder mensen (en dus minder inkomsten) in de regio het gehele stedelijke palet overeind te houden. En dat ook nog eens in economische, maatschappelijke en ruimtelijke zin.'

'Parkstad Limburg (de voormalige Oostelijke Mijnstreek) zal als koploper in Nederland hier indringend mee te maken krijgen. Parkstad (met zo'n 225.000 inwoners) is wat men noemt een netwerkstad met een tiental stadsdeelcentra. Dat is historisch gegroeid. We zijn dus geen concentrisch gebouwde stad met een groot en krachtig centrum. Naast de krimp zet ook de nog steeds voortschrijdende schaalvergroting onze voorzieningestructuur onder druk. Dat betekent



Peter Thomas: 'Het feit dat wij als eerste tegen bevolgingsdaling oplopen, betekent dat wij het hardst over oplossingen moeten nadenken.'

dat we ons moeten heroriënteren en herstructureren, want we zeggen wel eens: 'Alles is overal en niets is ergens'. Dit vanwege de sterke versnippering van alle voorzieningen over

'Er wordt meer gesloopt dan er nieuwbouw plaatsvindt'

de regio. Deze herstructurering mag echter nooit ten koste gaan van leefbaarheid en mensen. We kunnen bijvoorbeeld niet alleen maar slopen, we zullen in deze krimp situatie juist moeten investeren om de regio in alle geledingen aantrekkelijk te houden.'

Wat zijn de effecten van vergrijzing, ontgroening en krimp op woningbouw, economie en mobiliteit? Wat merk je ervan in de dagelijkse praktijk?

'Sommige onderzoekers relativeren de gevolgen van krimp zeer sterk. Bijvoorbeeld omdat andere factoren als welvaart en veranderingen in gedrag een grotere invloed hebben. Daar heb ik twijfels over als ik zie wat er in onze koploperpositie gebeurt. Ruimte is fysiek, daar kun je zaken het meest direct waarnemen. Samen met woningcorporaties hebben wij in de regio afspraken gemaakt over een mega herstructurering. Er wordt meer gesloopt dan dat er nieuwbouw plaatsvindt. We hebben het dan over 'ontdichten'. De ruimte die daarmee vrijkomt, gebruiken we om de kwaliteit van de openbare ruimte impulsen te geven. Dit is gezien onze, in vergelijking met het landelijk gemiddelde, zeer hoge bevolkings- en woningdichtheid overigens geen schande. Het biedt de mogelijkheden om de kwaliteit van de ons

'Onze grondbedrijven zijn alles behalve een melkkoe'

omringende beekdalen bij de stad te betrekken. We hebben het dan over 'groene vingers'. En die horen in een Parkstad, een stad die we voor de toekomst nog veel aantrekkelijker willen maken.'

'Daarnaast speelt er natuurlijk veel meer, zoals investeringen in sociale infrastructuur die bij vergrijzing en ontgroening een belangrijke rol spelen. Denk bijvoorbeeld alleen al aan de gigantische opgaven en de noodzakelijke fusies en



Parkstad Limburg Stadion waar Roda JC de thuiswedstrijden speelt.

herstructurering in het basis- en voortgezet onderwijs.' 'Ambities hebben we genoeg, maar de haalbaarheid hiervan, met name de financiële, is een buitengewoon moeilijke weg. Bedenk alleen al het feit dat onze grondbedrijven zwaar onder druk staan, omdat het geld genererend vermogen is weggevallen. Onze woningbouwtaakstelling is, mede onder invloed van de provinciale woonvisie, fors beperkt. De gemeenten in onze regio hadden samen bijvoorbeeld 12.000 woningen op hun planborden liggen, maar daar zijn er nu nog maar 2.000 van overgebleven voor de periode 2006-2010. Onze grondbedrijven zijn allesbehalve een melkkoe.' 'Ten aanzien van economie baart vooral het instandhouden en verder op peil houden van een kwantitatief en kwalitatief voldoende arbeidsaanbod zorgen. Senioreneconomie op zichzelf biedt vele kansen. Niet voor niets was Kerkrade onlangs het podium voor het Europese congres van *Silver Economy*. Hier liggen kansen die de regio Parkstad Limburg bij uitstek oppakt en naar de toekomst verder zal uitbouwen.'

'Mobiliteitsveranderingen zie ik nog niet direct. Mobiliteit wordt juist belangrijker en is een belangrijk instrument voor de sociale infrastructuur. Een goed collectief en op maat gesneden openbaar vervoer is een absoluut vereiste, zeker voor onze ouderen en het toegankelijk houden van voorzieningen, waar deze ook gehuisvest moeten worden.'

Ligt er een duidelijke taak voor de overheid?

'Ik moet dit voor 100 procent met ja beantwoorden. De overheden moeten registreren en randvoorwaardelijk investeren en herstructureren. En wel op een zodanige wijze dat maatschappelijke organisaties en bedrijfsleven daar een veelvoud aan investeringen aan toevoegen. We moeten als het ware van een nadeel een voordeel maken.'

Zijn de eerste effecten van het beleid in Parkstad al zichtbaar?

'Jazeker. We hebben zwaar gesloopt en (her-)nieuwe(de)



Gaiapark Kerkrade Zoo, een van de grote investeringen om de regio aantrekkelijk te maken voor toeristen.

wijken ontwikkeld. We sturen aan op nieuwe woonmilieus die, met lef en durf, een wervend karakter uitstralen. We investeren fors in toerisme. Samen met onze buurgemeente Landgraaf hebben we de regio naast het heuvelland een toeristisch profiel gegeven. In enkele jaren tijd hebben hier gigantische investeringen plaatsgevonden die succesvol zijn en spraakmakend. Ik noem er twee: de eerste diertuin van de 21e eeuw, het Gaiapark Kerkrade Zoo, en de tweede is de overdekte skipiste van Snowworld op een voormalige mijnberg. We herzien nu onze centrumplannen en we hebben forse investeringen gedaan in de noodzakelijke herstruc-

'Bevolgingskrimp vraagt van bestuurders een mentale omslag'

turering van het regionale onderwijs. Het bleek ondoenlijk om scholen met deels lege ruimten rendabel te exploiteren. Opgave is dat nieuwe onderwijs zo goed mogelijk te laten aansluiten bij de vraag in de markt. Tegelijk werken wij aan relaties, fysiek en functioneel, met onze buur aan de andere kant van de grens: de regio Aken.'

'Inspanningen die zich allemaal richten op wat ze in Europa *regeneration* noemen, onder andere gericht op het vasthouden en aantrekken van jongeren vanwege een gezonde balans met ouderen en het draaiend houden van de maatschappelijke motoren in een krimpende uitgangssituatie. Een positieve beïnvloeding van het imago van Parkstad Limburg is de uiteindelijke drijfveer. Een imago dat bijdraagt aan nieuwe investeringen in mensen, ruimte en werk.'

Is de groei van de senioreneconomie een kans of een bedreiging?

'Ik zal graag gebruik maken van dit verschijnsel. Mijn regio wil dat spoor graag verzilveren, vooral met de partijen die daar hun core business in hebben. Daar willen we insteken op onze koploperpositie. Het feit dat wij als eerste tegen deze vraagstellingen oplopen betekent dat wij, en dan heb ik het zeker ook over het bedrijfsleven met zijn productontwikkeling, het hardst over oplossingen moeten nadenken en deze zullen moeten realiseren.'

Wat adviseert u collega-bestuurders die met deze ontwikkeling te maken krijgen?

'Richt je naar de probleemanalyse, zoek oplossingen in de sfeer van maatwerk, maak afspraken en ga daar als regio samen voor op weg.' ■

Reageren? ejansedejonge@home.nl

Bestuurskramp door bevolgingskrimp is niet nodig

Menig bestuurder is de afgelopen periode verrast door allerlei publicaties van onder meer het Ruimtelijk Planbureau over de verwachte krimp van onze bevolking in de komende jaren. Direct was ook het verwijt te lezen dat bestuurders hier ontkennend en verkrampd op zouden reageren. Krampachtigheid is niet nodig, want een gedegen analyse van de specifieke situatie in de eigen provincie of gemeente kan al veel informatie geven. Deze duidelijkheid is gewenst voor dat tot een koerswijziging wordt besloten. Wat is de rol van de provincie bij deze ontwikkeling? De Zeeuwse situatie als voorbeeld.

Door Harry van Waveren

Drs. H. van Waveren is gedeputeerde van onder meer ruimte en wonen in Zeeland.

De komende jaren zal in een groeiend aantal gemeenten in Nederland het aantal inwoners blijvend afnemen. Deze krimp van de bevolking is in de meeste gevallen een nieuw gegeven. De afname komt voort uit de constante daling van inwoners tot 20 jaar (ontgroening) sinds 1970 en uit een stijging van het aantal inwoners boven de 65 jaar en daarmee samenhangende stijging van het sterftecijfer.

De ontgroening is op gang gebracht door de geboortepanning met de komst van de pil. De stijging van het aantal 65-plussers is terug te brengen naar de geboortegolf direct na de Tweede Wereldoorlog.

Per gemeente en regio zullen deze cijfers verschillen, terwijl de binnenlandse migratie ontwikkelingen kan versterken of juist kan afremmen. De buitenlandse migratie is moeilijker voorspelbaar.

Modellen en de werkelijkheid

De bestaande gegevens worden door verschillende instanties verwerkt in modellen. In Nederland bestaan verschillende modellen, waaronder dat van het ministerie van VROM en die van het Ruimtelijk Planbureau (RPB). Het laatste bureau heeft veel aandacht gekregen met haar publicaties over dit onderwerp. Het model van het RPB voorspelt voor Zeeland een aanzienlijk snellere en forsere krimp dan het model dat het ministerie van VROM hanteert. De provincie Zeeland gebruikt de cijfers van het ministerie, omdat dit model al drie jaar lang beter bij de werkelijkheid aansluit dan het



Omgeving Goes.

RPB-model. Volgens het RPB had het aantal inwoners in Zeeland al drie jaar moeten dalen. Tot op heden is dit nog niet gebeurd. Het is dus van groot belang de correcte cijfers als uitgangspunt te blijven gebruiken, want modellen kunnen er behoorlijk naast zitten.

Absolute aantallen en invloed op beleid

In Zeeland wonen ruim 380.000 mensen. Op grond van het VROM-model verwachten wij dat we in 2050 355.000 inwoners hebben. Dat is evenveel als in 1990. Dit betekent een daling van 6,5 procent in ruim 40 jaar.

‘We proberen zoveel mogelijk mensen te activeren voor de arbeidsmarkt’

Per gemeente kan dit percentage hoger of lager liggen, maar de daling is zo gering dat er voor de provincie geen aanleiding is voor een plotselinge koerswijziging.

In politieke zin kan de invloed groot zijn als in een gemeente of provincie voortaan sprake is van krimp in plaats van groei van het aantal inwoners, ook al gaat het maar om een beperkte verschuiving. Op veel plaatsen is hierdoor al een verhitte discussie ontstaan. Naar mijn opvatting is het voor het beleid van veel groter belang welke absolute aantallen hiermee gemoeid zijn.

Het is bekend dat in Parkstad Limburg sprake is van krimp met beleidsrelevante absolute aantallen. In het beleid wordt hier al op ingespeeld. In Zeeland hebben wij aangegeven, dat wij het vastgestelde omgevingsbeleid tot en met 2012 niet wijzigen. Wel willen wij ons goed voorbereiden op de eventuele consequenties voor de daarop volgende periode. De grootste beleidsrelevantie zit daarbij volgens mij in de gevolgen van de wijzigingen in de samenstelling van onze bevolking. Deze wijziging in de samenstelling van onze bevolking zit niet of nauwelijks in het aantal kinderen en jongeren. De ontgroening heeft al grotendeels plaatsgevonden. Alle modellen gaan er vanuit, dat het aantal kinderen en jongeren in Nederland niet veel meer zal dalen. Dit betekent dat er geen aanleiding is om fors in onderwijs- of jongerenvoorzieningen te snijden. Ook hier geldt dat dit lokaal anders kan liggen.

Afnemende beroepsbevolking

De potentiële beroepsbevolking wordt gevormd door het aantal inwoners tussen de 18 en 65 jaar. In de komende decennia wordt het aantal nieuwe 65-plussers niet langer gecompenseerd door het aantal jongeren dat de arbeidsmarkt op komt. Dit betekent dat per saldo de potentiële beroepsbevolking afneemt. Deze afname van de potentiële beroepsbevolking gaat sneller en is van een grotere omvang dan de algemene bevolgingskrimp. In Zeeland zal de potentiële beroepsbevolking tussen nu en 2036 dalen van 245.000 personen naar 212.000. Dat is ruim 13,5 procent in 30 jaar en daarmee substantieel meer dan de krimp van de gehele bevolking.

Op grond van deze gegevens voert de provincie nu al in nauwe samenwerking met de Zeeuwse gemeenten en het bedrijfsleven een actief beleid om zoveel mogelijk mensen te (blijven) activeren voor de arbeidsmarkt: herintreders, vrouwen en zestigers. Wij doen dit om aan de vraag naar arbeids-



De potentiële beroepsbevolking in Zeeland zal de komende dertig jaar met 13,5 procent afnemen (foto campus Hogeschool Zeeland).

‘Het is van groot belang correcte cijfers als uitgangspunt te nemen’

krachten te kunnen blijven voldoen. De noodzaak hiertoe wordt versterkt door de aantrekkende economie. De krimp van de beroepsbevolking heeft overigens nauwelijks invloed op de bestedingsmogelijkheden, welvaart en het draagvlak voor voorzieningen. De meeste 65-plussers die nu met pensioen gaan hebben een redelijk of goed pensioen, zodat de lokale bestedingen op peil blijven.

Huishoudens en woonbeleid

De wijziging van de samenstelling van de bevolking leidt ook tot veranderingen in de huishoudens. Doordat het aantal alleenstaanden in Zeeland de komende 25 jaar nog toeneemt, zal ook het aantal huishoudens tot 2030 blijven groeien. Dit betreft met name het aantal huishoudens voor actieve senioren (60-80 jaar) en senioren, die mogelijk meer zorg nodig hebben (80+). Het aantal huishoudens in de groep 30-60 jarigen neemt af.

Dit betekent dat wij de komende 25 jaar moeten blijven bouwen voor de groei van het aantal huishoudens. Wel moet hierbij rekening worden gehouden met de sterk wijzigende samenstelling, die het noodzakelijk maakt in het woningbouwprogramma hier op in te spelen en bestaande woningen versneld aan te passen, dan wel te saneren. Ook in de categorie particuliere koopwoningen zullen overschotten ontstaan, omdat de betreffende woningen niet meer aan de woonwensen voldoen.



De komende 25 jaar moet in Zeeland nog wel worden gebouwd, maar hierbij moet wel rekening worden gehouden met de sterk wijzigende samenstelling van de bevolking.

In het beleid van de provincie Zeeland is vastgelegd dat 50 procent van de nieuw te bouwen woningen in herstructurerings- en inbreidingsgebieden moet worden gerealiseerd en dat 50 procent mag in uitbreidingen. Gezien de verandering van de bevolkingssamenstelling en de daarmee samenhangende woonwensen, zal in de toekomst de herstructureringsopgave eerder groeien dan krimpen. Hier ligt een belangrijke opgave voor gemeenten, woningbouwcorporaties en provincies. De verandering van de woonwensen zal ook doorwerken in de opvattingen over de omgeving en de mogelijkheden om te recreëren.

Conclusies

De verwachting dat de omvang van de bevolking in ons land de komende jaren zal gaan krimpen in plaats van groeien is geen reden om als bestuurder krampachtig te reageren. Het is noodzakelijk om de situatie in de eigen gemeente of provincie goed te analyseren, omdat er verschillende modellen en cijfers worden gehanteerd en niet alle modellen kloppen. Met name de omvang in absolute aantallen en de wijzigingen in de samenstelling van de bevolking lijken van belang te zijn voor eventuele beleidsaanpassingen.

De afgelopen vijfendertig jaar heeft de ontgroening van

‘Migratie heeft invloed op de ontwikkelingen, maar is moeilijk voorspelbaar’

onze samenleving plaatsgevonden. Een grote daling van het aantal kinderen en jongeren wordt niet verwacht. Relevante verschuivingen vinden plaats tussen de groep 30-60 jarigen en de groep 60-80 jarigen. De eerstgenoemde groep gaat sterk afnemen en de andere groep neemt sterk toe. Dit vraagt in ieder geval om in spelen op deze ontwikkeling in het arbeidsmarktbeleid en het woonbeleid. De herstructureringsopgave wordt hierdoor groter. Door deze ontwikkelingen wordt er een extra dimensie gegeven aan de uitdagingen die er toch al liggen op deze beleidsterreinen. ■

(Met dank aan Leon Kaagman, Provinciehuis Zeeland, voor het cijfermateriaal.)

Reageren? h.v.waveren@zeeland.nl

Radertje

Door Gerrit van Bunnik

Roken

'Je kunt beter een bedreigde diersoort zijn', klaagde de grijzende ambtenaar, 'dan doen ze tenminste nog wat voor je.' Samen met een collega had hij even het luifeltje bij de achteringang van het stadhuis opgezocht. Voor een sjekkie. 'En volgens mij komt dat allemaal door die wethouder die is gestopt met roken en dat zo nodig in de pers moest uitventen. De held!' De regen kletterde intussen royaal op het sierplaveisel. De heren kleumden en klaagden verder. 'Toen hij nog rookte hadden we tenminste nog een leuk rookhol achter de kantine. Maar daarna moest dat hok ineens zo nodig bij de pantry getrokken worden. We moesten maar buiten roken. En toen kwam het verbod om bij de ingang te roken, want dat kon de burgers storen en het maakte zo'n slechte indruk. Als je het mij vraagt wil hij dat niet, omdat hij elke keer als hij iemand ziet roken weer in de verleiding komt. Wedden

dat we straks hier ook niet meer mogen staan? Hij weigert hier een asbak te laten plaatsen zoals bij de publieksingang, volgens mij om dan te kunnen zeggen dat we er hier een rommeltje van maken.' Er kwam een collega naar buiten met de sigaret al startklaar tussen de lippen. 'Volgens mij staan we hier kou te vatten.' 'Dan kunnen we binnenkort ziek thuis tenminste rustig paffen.' 'Nou, dat mag ik van mijn vrouw en kinderen ook niet meer in huis. Ik moet bij zulk weer maar in het schuurtje gaan staan, zeggen ze.' 'In Amerika mag je zelfs op terrassen van de horeca niet meer roken. Het komt nog zo ver dat je in de stad gedoogveldjes gaat krijgen voor rokers.' 'Ja, zeker samenvallend met de uitlaatveldjes voor de honden.' 'Nee, want dan krijg je weer klachten van hondenbezitters. Nou, zullen we dan maar weer? Voordat er te veel tijd van de baas in rook opgaat.'

Citaten

'Er is iets aan de hand in Nederland. Mensen willen weer iets van hun wijk maken. Het thema sociale samenhang stijgt daarmee merkbaar op de agenda.'

(Jan Peter Balkenende, De Telegraaf)

Bij de uitdrukking 'bestuurlijke spaghetti' denkt u waarschijnlijk al snel aan de overvloed aan overlegclubs binnen de Randstadprovincies. Geen moment denkt u daarbij aan het Waddengebied; het toonbeeld van rust en prachtige natuur, waar menig toerist zijn hart kan ophalen. Ik kan u vertellen: de Wadden, dat is een bestuurlijke spaghetti Bolognese.

(Weblog Rinske Kruisinga, gedeputeerde water Noord-Holland)

'Ik heb geprobeerd de provincie een gezicht te geven, maar ik kan niet ontkennen dat het reuze moeilijk is om bij de mensen tussen de oren te krijgen wat de provincie Noord-Holland doet.'

(Oud-gedeputeerde Hans Schipper, WeesperNieuws)

'Een betrouwbare overheid denkt en handelt vanuit de oplossing en niet vanuit de regel.'

(Roel Robbertson, commissaris van de Koningin in Utrecht, Staatscourant)

Gebrek aan bestuurlijke daadkracht wordt niet veroorzaakt door bestuurlijke drukte. Het aantal bestuurders is zelfs afgenomen in de loop der jaren. Het gebrek aan bestuurlijke daadkracht wordt veroorzaakt door de bestuurders zelf. Ze maken geen voortgang in hun agenda's.

(Volkskrant)

'Gemeenten zijn er nog niet achter dat het veel verstandiger is om geen grond aan te kopen, maar om ervoor te zorgen dat de grond van anderen op een goede wijze wordt bebouwd.'

(Wim Derksen, directeur Ruimtelijk Planbureau, NRC Handelsblad)

'Veel veranderde de afgelopen jaren, maar in deze Kamer bleef ook veel hetzelfde. Daar mogen we dankbaar voor zijn. Waar komt het nog voor dat een plaatsvervangend griffier een fles wijn voor me koopt, omdat ze vindt dat een minister me in een debat buitengewoon onbehoorlijk behandeld heeft?'

(Jos van Gennip bij zijn afscheid als Eerste Kamerlid)

Van het Binnenhof

Door Marleen de Pater-van der Meer

Het nieuwe bestuursakkoord

Begin juni werd het nieuwe bestuursakkoord tussen rijk en gemeenten gepresenteerd. En dat ging niet geheel geruisloos, zoals we hebben kunnen waarnemen. Eigenlijk heb ik mij een beetje verwonderd over de eerste reacties.

Dat betrof zowel de juichstemming die ik meende waar te nemen bij woordvoerders namens de gemeenten, als ook de diepe afgrond die volgens sommige belangenbehartigers van groepen burgers ons te wachten staat. Nu is mij inmiddels wel duidelijk dat in eerste reacties bij voorkeur geen ruimte is voor enige nuancering, maar dit zwart-wit beeld is naar mijn oprechte mening wel wat al te bar.

In een eerste reactie heeft de CDA-fractie aangegeven dat dit akkoord 'een goede basis is voor samenwerking tussen rijk en gemeenten - in het belang van de burger'. En daar wil ik in deze column dan ook maar op voortborduren.

Gezamenlijke inzet

In deze regeringscoalitie wordt het begrip 'samen' vaak gebruikt. En terecht, met het CDA als grootste partij in deze coalitie. Het bestuursakkoord gaat er van uit dat voor de burger de gezamenlijke inzet van de overheid als totaal van belang is. Het is minder relevant of een taak door de gemeente of het rijk wordt uitgevoerd. Daarbij is de insteek bij het bestuursakkoord om het beleid dichter bij de burger te brengen een goede insteek. Wanneer op deze manier de komende jaren door de overheid, of dat nu rijk of gemeente is, werkelijk probleemoplossend gewerkt gaat worden kan een andere doelstelling, werken aan vertrouwen, mede gerealiseerd worden.

Vertrouwen

Hard nodig is daarbij minstens dat overheden vertrouwen in elkaar hebben. Ook wat dat betreft heb ik even met de ogen geknipperd bij de juichstemming die dit bestuursakkoord kennelijk opriep in gemeenteland. Het leek er bijna op of de uitspraak 'vertrouwen komt te voet en gaat te paard' hier werd omgedraaid. Ik hoop dat dat beeld in de komende jaren niet bevestigd wordt. Stel je voor dat het vertrouwen als een galopperend paard is binnengekomen en na verloop van deze kabinetsperiode te voet blijkt weg te sluipen. Dat moeten we niet hebben natuurlijk. De gezamenlijke ambitie, beleid dichter bij de burger en de burger meer betrokken maken bij het beleid, krijgt wat mij betreft zijn erkenning in een hogere opkomst bij de eerstvolgende gemeenteraadsverkiezingen. Dit vraagt van gekozen volksvertegenwoordigers én bestuurders, zowel bij het rijk als in de gemeenten, een taai doorzettingsvermogen én het onderlinge vertrouwen dat je met dezelfde agenda werkt. Zelfs wanneer we het op een bepaald punt niet met elkaar eens zijn, moeten we erop durven vertrouwen dat de ander geen dubbele agenda hanteert.

Specifieke uitkeringen

Ik wil in deze column nog een paar concrete punten uit het bestuursakkoord aan de orde stellen. Er wordt gesproken over de doelstelling om de helft van de specifieke uitkerin-

gen generiek te maken. Dat was al eerder afgesproken en vergroot de autonomie, en daarmee de bestuurkracht van de gemeenten. Ik ben daar van harte vóór. Echter, er lijkt toch steeds opnieuw reden te zijn om nieuwe specifieke uitkeringen in het leven te roepen. Is dat nu een gevoelde noodzaak bij het rijk, of zijn er steeds (groepen van) gemeenten die het toch handiger vinden voor een bepaalde taak geormerkt geld te ontvangen? En ja, bij geormerkt geld hoort natuurlijk ook een verantwoording gespecificeerd op die taak. Mijn vraag daarbij is dan; kunnen we met elkaar een weg vinden om serieus te komen tot minder specifiek en dus minder verantwoording tussen overheden?

Een tweede punt is de afspraak om de administratieve lasten voor de burger fors te verminderen. Prima doelstelling. Overigens moeten wij in Den Haag niet over het hoofd zien dat 94 procent van de administratieve lasten voor de burgers voortkomt uit medebewindwetgeving. Dus ook op dit terrein schieten we met verwijten over en weer niets op, maar zullen we hand in hand, dat is een variant op samen, tot vermindering moeten komen.

Herindelingen

Een derde punt is de verwijzing naar de VNG-studie onder leiding van Van Aartsen. Deze studie wordt genoemd in het kader van het te ontwikkelen herindelingsbeleid in verband met het versterken van de bestuurkracht van gemeenten. In samenhang daarmee wordt genoemd de onzekerheid die bij gemeenten kan ontstaan over de financiële positie van nieuwe gemeenten. Het lijkt mij dat gemeenten niet geconfronteerd zouden moeten worden met een dergelijke onzekerheid. Wanneer gemeenten zich moeten beraden op hun omvang in relatie tot het nood-

zakelijke voorzieningenniveau moeten zij daarbij een reële financiële raming kunnen maken. Overigens, het rapport van Van Aartsen is inmiddels uit en het bevat minstens één opmerkelijke aanbeveling; de ruimte die gemeenten aan eigen inkomsten zouden moeten krijgen. Het zou mij deugd doen wanneer de CDA-bestuurdersvereniging samen met de Tweede Kamerfractie van het CDA over dit rapport-Van Aartsen in samenhang met de geschetste gemeentegrootte en de gemeentelijke autonomie een werkconferentie zou willen beleggen. Ik ben graag van de partij!

Marleen de Pater-van der Meer is lid van de CDA-fractie in de Tweede Kamer. Reageren? m.depater@tweedekamer.nl

'Bestuursakkoord is goede basis voor samenwerking tussen rijk en gemeenten'

‘We moeten de ontwikkelingen nuchter bekijken’

‘Als de stad niet meer verder groeit, zul je de aandacht meer op de kwaliteit van de voorzieningen en de inrichting van de stad moeten richten.’ Frank Kerckhaert, sinds 2000 burgemeester van Hengelo, ziet vooral kansen voor een zelfbewuste stad. ‘We zullen politiek en bestuurlijk aan de gang moeten met de demografische veranderingen.’

door Gerben Karssenberg

Mr. G.A. Karssenberg is werkzaam als senior consultant bij Haute Consulting en redacteur van Bestuursforum.

Hengelo, Twentse stad met ruim 81.000 inwoners, heeft met Frank Kerckhaert een burgemeester die van huis uit demograaf is. ‘De ontwikkeling van de bevolking boeit me en het is onvermijdelijk dat vergrijzing en ontgroening plaatsvinden. De beroepsbevolking daalt. Daar heb je niet zoveel invloed op. Alleen van de migratie - de mogelijk massieve verhuisbewegingen uit bijvoorbeeld het Oosten of het Zuiden van de wereld - is en blijft het effect onzeker. Iedereen verwacht een gematigde krimp in Nederland. Eerst zal de bevolkingsontwikkeling min of meer stabiel zijn, maar na 2040 gaat die langzaam naar beneden. Een *demografic change*. Met name in sommige perifere delen van Nederland, zoals Limburg en Noordoost-Groningen, zal die neerwaartse bijstelling komen. We zullen daarom politiek en bestuurlijk aan de gang moeten met de demografische veranderingen.’

Meer concurrentie tussen regio's

Hoe gaat een middelgrote gemeente als Hengelo om met deze verwachte stabilisatie of zelfs daling van de bevolking?
‘Wij verwachten als stad tot 2030 te kunnen groeien met een paar duizend inwoners naar 85.000. Daarna zullen we stabiliseren en licht krimpen. De groei verwachten wij door de grote ambities die Hengelo en andere Twentse gemeenten hebben. We willen uitstralen dat er wat te beleven valt. Maar als je alle verschillende bevolkingsprognoses van de gemeenten bij elkaar optelt, dan komt er een onmogelijk cijfer uit. De plannen van Hengelo, Enschede, Almelo, Borne en Oldenzaal tellen op tot 500.000 inwoners, terwijl de reële bevolkingsprognoses tot hooguit 400.000 gaan.’

‘We moeten vooral niet van doemscenario's uitgaan’

Hengelo kiest daarom voor reële ambities. Ook als wij succesvol zijn in wat we doen, zijn er grenzen aan de groei. Daarom hebben wij de visie *Hengelo 2030* opgesteld die binnenkort wordt vastgesteld.
‘Wat je wint aan bewoners, verliest een andere gemeente. De concurrentie tussen de regio's zal de komende jaren alleen maar sterker worden. Dat gaan het erom of je het verschil kunt maken. Ik vind dat er in Twente door bestuurders vaak erg vanuit het plaatselijke belang wordt geredeneerd.’



Frank Kerckhaert: ‘We zijn wel zo'n beetje klaar met groeien.’

Het zou mooi zijn als er meer regionaler wordt gedacht en gehandeld. De kracht van de regio's zal worden bepaald aan de hand van een aantal issues: (1) is het een gebied waarin innovatie plaatsvindt en er voldoende spankracht is; (2) is er wat te doen in het gebied en hoor je er wat van; (3) welke samenhang in beleid en afstemming is er en tenslotte (4) hoe internationaal stelt de regio zich op, zoals in Euregioverband. Maar het verschil tussen de regio's bepaalt niet meer dan 5 procent groei of krimp. Als je slaapt, verlies je. Dat weet je zeker.’

Tot welke keuzes leidt de verwachte stabilisatie of zelfs krimp van de bevolking?

‘We moeten de verwachte ontwikkelingen nuchter bekijken en vooral niet van doemscenario's uitgaan. Hengelo heeft bewust gekozen voor het markeren van de stadsrand. Vroeger werd een nieuwe wijk aan de rand gebouwd vanuit de gedachte dat er in de toekomst nog wel een nieuwe tegen-

aan gebouwd zou gaan worden. Nu kiezen we ervoor de grenzen aan te geven en die bijzonder in te richten. We zijn wel zo'n beetje klaar met groeien. Een ander aspect is dat we ons richten op de kwaliteit in de stad. Onder de inspirerende term *archipunctuur* pakken we plekken aan die we kwalitatief echt willen verbeteren. Dat kan door op bepaalde plekken markante gebouwen (groot of met bijzondere architectuur) neer te zetten die iets toevoegen aan de bestaande voorraad. Zo gaan we bij station Hengelo een WTC-gebouw neerzetten. Ook hebben we ervoor gekozen de radialen - dat zijn de wegen die naar het centrum leiden - een meer stedelijk karakter te geven door verdichting na te streven.
‘Dat laatste is overigens ook nodig. Er zal, ook bij een kleinere bevolking, behoefte zijn aan economische ontwikkeling. De behoefte aan meters per bewoner zal stijgen. Dat betekent dat we met de gebouwen de hoogte in moeten als we dat binnenstedelijk willen oplossen. De niet te stillen drang om meer te willen zien, meer te willen bewegen, aan meer activiteiten deel te nemen, brengt een groeiende behoefte aan mobiliteit met zich mee, ook bij gelijkblijvende inwonertallen. Ook de economie gaat niet automatisch mee met inwonertallen. Een gelijkblijvende of krimpende bevolking kan toch behoefte hebben aan kwantitatief meer ruimte voor bepaalde vormen van werkgelegenheid, voorzieningen en diensten. De ontwikkelingen in de Europese en wereld-economie zijn daarvoor belangrijker indicatoren dan het aantal inwoners in een stad.’

Kijkt het gemeentebestuur ook of de demografische ontwikkelingen gevolgen hebben voor de voorzieningen in de stad?

‘Er is een trend dat er meer alleenstaanden zijn, meer ouderen, meer WMO-behoefte. Meer zorg voor elkaar. Dit betekent dus ook iets voor de voorzieningen die er moeten zijn. Ik denk dan aan het verder ontwikkelen van goede woon-zorgcentra en bij het plaatsen van scholen rekening houden met de verwachte bevolkingsontwikkeling. Dat laatste is natuurlijk nieuw.’

‘De herstructurering van de wijk Berflo Es (géén aandachtswijk van Vogelaar) pakken we innovatief aan. We gaan de openbare ruimte anders inrichten en flink renoveren en hebben ons bijvoorbeeld het hoofd gebogen over de vraag hoe we de werkgelegenheid kunnen behouden en bevorderen. Er zijn een paar winkels in de wijk en heel veel wat ik ‘verborgen werkgelegenheid’ noem. Dit is werk dat in schuurtjes gebeurt, zoals iemand die brommers opknapt. Veel informeel werk dat ongelooflijk belangrijk is. Dat willen we behouden en daarom is ons programma daar meer op gericht dan het opnieuw inrichten van de openbare ruimte. Wij willen graag die ‘kleine’ en ‘informele’ werkgele-

‘De mobiliteit zal, ook bij gelijkblijvende inwonertallen, blijven groeien’

genheid een plek geven: bouwen voor de toekomst. Daarom kijken we hoe we experimenteel kunnen werken door buiten de kaders te denken. Die nieuwe vormen (persoonlijke economie) een kans geven, dat vind ik een uitdaging.
‘Maar we gaan verder. Er is een vitale coalitie van gemeente, woningcorporaties, ondernemers en FC Twente. FC Twente traint namelijk in Berflo Es en de jeugdopleiding van FC Twente (en Heracles) is daar gevestigd. De spelers hebben de wijk geadopteerd en de spelers zijn echte rolmodel-



Op bepaalde plekken worden markante gebouwen neergezet. Zo komt bij het station een WTC-gebouw. (foto Stationsplein Hengelo).

len voor de jeugd. De spelers laten zien dat je de handen uit de mouwen moet steken, dat een opleiding belangrijk is en in teamverband betere resultaten bereikt kunnen worden. Dat doen we met het project Scoren in de wijk. Een goed concept.’

Over de grens

Als een college bewust niet kiest voor groei, kan de kritiek - ook vanuit de gemeenteraad - snel komen dat er geen enkele ambitie is. Een suffe stad?

‘Wij hebben heel bewust de gemeenteraad in de afgelopen twee jaar meegenomen in dit proces. De gemeenteraad had in meerderheid geen andere opvatting dan het college. Over betrokkenheid gesproken: wij hebben het probleem in Euregioverband, dus met onze Duitse collega's, nadrukkelijk op de agenda gehad. Het speelt over de grens ook.’

En wat vinden de burgers van Hengelo?

‘Die hebben we er zo goed mogelijk bij betrokken. Via kenniscentra, internet en klankbordgroepen zijn zij actief betrokken geweest. Hengelo 2030 is overigens een achtergrondvisie, geen formele structuurvisie al zal de visie wel als onderlegger voor het verdere beleidsdenken worden gehanteerd. We hebben onze burgers kunnen meenemen in de ontwikkeling om niet zozeer naar de buitenkant van de stad, maar naar de binnenkant te kijken.’ ■

Reageren? gerben.karssenberg@haute-consulting.nl

Samenwerking sleutelwoord bij plattelandsgemeenten

Ook plattelandsgemeenten hebben te maken met een gewijzigde samenstelling van de bevolking en een aantal heeft zelfs al de bevolking zien afnemen. Maar het omgaan met de aanstaande bevolgingskrimp levert problemen op. Alhoewel men zich hier wel van bewust is, is het vaak moeilijk om tot beleid te komen. Regionale samenwerking lijkt de beste optie, maar concrete afspraken komen moeizaam van de grond. Het denken in termen van uitbreiding is moeilijk op te geven.

door Geeske Telgen-Swarts

G.M. Telgen-Swarts is raadslid in Ede en redacteur van Bestuursforum.

Op het platteland was tot voor kort nog niet echt sprake van ontvolking. De fysieke afstanden in Nederland zijn zodanig dat het voor stedelingen aantrekkelijk is om zich daar te vestigen. Maar ook hier beginnen de eerste tekenen van bevolgingsdaling zichtbaar te worden. In diverse regio's, zoals Zeeuws-Vlaanderen, Zuid-Limburg, Oost-Groningen en Oost-Drenthe zijn de ontwikkelingen al duidelijk merkbaar. Deze tendens geldt ook voor veel plattelandsgemeenten in Friesland. Nog niet zolang geleden uitten burgemeesters van Friese plattelandsgemeenten hun zorg over de komende ontvolking.

Hoe bereiden plattelandsgemeenten zich voor op de komende demografische ontwikkelingen en een mogelijke krimp?

Moeilijk

De redactie van *Bestuursforum* vroeg een aantal CDA-bestuurders in Oost-Groningen, Friesland en Drenthe naar het beleid op vergrijzing en krimp. In de reacties kwam naar voren dat de plattelandsgemeenten die met krimp te maken hebben wel nadenken om op diverse beleidsterreinen bij te sturen. Maar veelal ontbreekt het nog aan concrete afspraken of een aanpak waarmee aan de slag kan worden gegaan. Het valt ook niet te ontkennen dat het voor bestuurders van



Een aantal gemeenten op het platteland heeft al te maken met bevolgingsdaling.



'Geen krimp, wel veel ouderen'

Willem Sprik, wethouder Gaasterlân-Sleat: 'Op dit moment is er in onze gemeente zeker geen sprake van bevolgingskrimp, wel zijn er heel veel ouderen. De verwachting is dat op termijn 30 procent van de inwoners 60+ is. Gaasterlân-Sleat is een zeer aantrekkelijke gemeente om te wonen en veel

Friezen van elders die terug willen naar Friesland, willen hier wonen. Omdat we een aantrekkelijke gemeente zijn, zijn de huizenprijzen hier hoog. Er is hier dan ook weinig voor jongeren en de middenmoot. Het woningbouwbeleid is bewust gericht op senioren. Onder meer in de vorm van seniorenwoningen. Huurwoningen krijgen zij in ruime mate toegedeeld. Wij verwachten dat we een groeigemeente blijven, ook na 2020.'

kleinere gemeenten moeilijk is een passend antwoord te vinden op de gevolgen van krimp. Uit de studie *Krimp en Ruimte* van het Ruimtelijk Planbureau (RPB) blijkt dat in regio's waar demografische krimp optreedt of wordt verwacht, lokale en regionale overheden dit niet als een gegeven wil-

'Aanpak van krimp vergt andere grondhouding van bestuurders'

len accepteren. Men wil het vooral proberen te voorkomen of tegen te gaan. In reactie of anticipatie op demografische krimp kiest men ervoor de kwaliteit van de woningvoorraad te vergroten en de werkgelegenheid te stimuleren, om zo meer (jonge) inwoners te trekken. Zo probeert Limburg inwoners te trekken met nieuwe economische specialisaties zoals toerisme en de senioreconomie. Zeeland, Groningen, Friesland en Drenthe zijn van plan soortgelijke strategieën toe te passen.

Ook de ontwikkeling van *De Blauwe Stad* in Oost-Groningen past hierin. Het gebied kampte met verscheidene problemen: sterke vergrijzing, het wegtrekken van jongeren in verband met het ontbreken van werk, braakliggende landbouwgronden en tot overmaat van ramp brachten de traditionele



In reactie op de krimp kiest men er vaak voor om de kwaliteit van de woningvoorraad te vergroten en de werkgelegenheid te stimuleren om zo meer (jonge) inwoners te trekken.

subsidiereregelingen geen verbetering. Met de aanleg van het meer, de natuurgebieden, toeristisch recreatieve voorzieningen, de bouw van woningen en het aantrekken van mensen van elders die hier hun geld komen besteden, heeft het gebied een enorme economische impuls gekregen.

Concurrentie

Als alle gemeenten en regio's er voor kiezen om de demografische krimp te voorkomen door een beleid gericht op wonen en economie ligt het gevaar van concurrentie op de loer. In de strijd om nieuwe bedrijven en om nieuwe inwoners aan te trekken ontstaat er concurrentie tussen gemeenten, regio's of provincies. Dat kan leiden tot onrendabele ruimtelijke investeringen en onomkeerbare ruimtelijke ontwikkelingen. Wanneer naburige gemeenten blijven bouwen en groeien voor dezelfde doelgroepen, creëert men op termijn leegstand. Dit heeft niet alleen verlies van welvaart als gevolg, maar ook achteruitgang van de kwaliteit van de leefomgeving. Veel gemeenten zijn echter niet snel bereid hun uitbreidingsplannen op te geven. Uitbreidingen leveren



'Toekomstige zorgvraag in kaart gebracht'

Ria Horenga, wethouder Marum: 'Er is sprake van een klein beetje vergrijzing in onze gemeente, maar de verwachting is dat dit fors door zal zetten. Daarom hebben we een inventarisatie gemaakt van de toekomstige zorgvraag. Het gaat dan onder meer om de vraag

naar woningen met zorg, voorzieningen in de eerstelijns gezondheidszorg, intramuraal voorzieningen en welzijnsdiensten. Dit is vergeleken met het huidige aanbod. Gebleken is dat ons voorzieningenniveau nu goed is. Wel zijn er nog te weinig passende woningen voor ouderen, specifiek multitredewoningen. Ook houden we rekening met een forse toename van de vraag naar welzijns- en zorgdiensten. Uitgangspunt bij het aanbod hiervan is dat ouderen zo lang mogelijk zelfstandig blijven en zo lang mogelijk deelnemen aan de samenleving. Het is de bedoeling dat in de hele regio een samenhangend stelsel komt van voorzieningen voor wonen, welzijn en zorg.'

immers veel inkomsten uit grondexploitatie op.

Bestrijden van krimp door één gemeente levert dus geen structurele oplossing, zelfs als ze succesvol is. Het vergroot alleen maar de problemen van de andere gemeenten. Dit betekent dat je met alleen lokaal denken de krimp niet te lijf kunt gaan, maar dat een regionale oriëntatie een must is. Plattelandsgemeenten moeten afspraken maken in de regio met elkaar en met omliggende groeigemeenten.

Koploper

Dat samenwerking de beste optie is, werd voor de zeven Limburgse gemeenten (Heerlen, Kerkrade, Landgraaf, Brunssum, Simpelveld, Voerendaal en Onderbanken) die het samenwerkingsverband Parkstad vormen, al snel duidelijk. Parkstad is koploper als het om de aanpak van demografische veranderingen gaat. Tot voor kort was het ook hier

'Het bestrijden van krimp door één gemeente, vergroot de problemen van andere'

vooral ieder voor zich. Ieder probeerde op zijn manier nieuwe inwoners naar het gebied te trekken en zo de krimp te bestrijden. Het resulteerde onder meer in plannen om meer dan tienduizend woningen te bouwen, terwijl er volgens de prognose slechts aan tweeduizend woningen behoefte was. Bestuurders kwamen er daardoor achter dat het beter was de krachten te bundelen. Vanaf 2003 heeft men gewerkt aan diverse plannen en visiestukken. Een goed voorbeeld is het rapport *Op hete kolen*, een visiestuk over de toekomst van Parkstad Limburg naar 2030. Met het project *Krimp als Kans* is Parkstad Limburg met gemeenten, corporaties, provincie en vrom op zoek naar handvatten om de krimp in de regio in goede banen te leiden. De omvang en consequenties van krimp op het gebied van wonen worden in kaart gebracht en op basis daarvan worden oplossingsrichtingen met bijbehorende instrumentarium ontwikkeld. Omdat Parkstad Limburg binnen Nederland voorop loopt in deze ontwikkeling heeft het project ook een pilot-functie. Andere regio's kunnen zo gebruik maken van de ervaringen die in Limburg zijn opgedaan.



‘Vooral kwalitatieve groei’
Annemarie Knottnerus, wethouder Scheemda: ‘Oost-Groningen had een aantal jaren geleden te maken met vergrijzing en leegloop. Dat zette het voorzieningenniveau in de kleine kernen sterk onder druk. Met een aantal gemeenten is daarom het project *De Blauwe Stad* gestart. Dit heeft een enorme impuls gegeven aan het gebied. Met de woningen mikken we vooral op het hoogste segment om niet te concurreren met de kernen om ons heen. Het is de bedoeling om mensen van buiten aan te trekken. We zijn ons er goed van bewust dat ook wij te maken krijgen met bevolgingskrimp. Het is dan ook de bedoeling om niet meer kwantitatief te groeien, maar vooral kwalitatief. Er wordt hard gewerkt aan het verbeteren van de leefomgeving.’

Andere grondhouding

Bij al deze veranderingen is het een vereiste dat bestuurders een andere grondhouding innemen. Het denken in termen van groei zal plaats moeten maken voor het denken in termen van omgaan met krimp. Naarmate dit dichterbij komt, zullen bestuurders hun denken daarop moeten bijstellen. Vooral in het belang van de generaties die ook na 2030 in de verschillende regio's blijven wonen. Daarmee kan de vergrijzing en ontgroening van een gebied omgezet worden in een kans: een kans op een nieuwe samenleving. Maar dat betekent wel dat er heel bewuste keuzes gemaakt zullen moeten worden die niet alleen in het belang van die ene gemeente zijn, maar in het belang van de hele regio. Dat vraagt om visie. Op die manier kan een demografische bedreiging omgezet worden in een nieuwe impuls voor een gebied. Zoiets verdient steun vanuit het CDA. ■

Reageren? geeske.telgen@planet.nl

Europa lokaal

Diensten van algemeen economisch belang

Door Pieter Kuypers

Mr. P.H.L.M. Kuypers is advocaat en partner bij AKD Prinsen Van Wijmen te Brussel en gespecialiseerd in Europees en mededingingsrecht. Hij adviseert regelmatig overheden op deze rechtsgebieden.

Lagere overheden laten sommige delen van de dienstverlening aan de burger over aan ondernemingen. Afvalinzameling en openbaar vervoer zijn daarvan voorbeelden. Meestal is de overheid toezichhouder en gedeeltelijk betaler van dienstverlening door deze ondernemingen. Het Europese jargon spreekt vaak van zogenaamde ‘diensten van algemeen economisch belang’ (afgekort d.a.e.b.). De EU erkent de bijzondere positie van ondernemingen die een d.a.e.b.-taak hebben opgedragen gekregen. Ook geeft de EU de ruimte aan de overheden om zelf binnen zekere marges te bepalen wat overheden onder een d.a.e.b. verstaan. De overheid mag de marges echter niet uit het oog verliezen en naar eigen inzicht volop ondernemingen aanwijzen die een d.a.e.b. verrichten. Wat zijn de marges? Ten eerste moet de markt niet toereikend zijn, zodat ondernemingen niet bereid zijn de dienst te verrichten uit commercieel belang. De overheid is daarom verplicht op grond van het algemeen belang hiervoor te zorgen (bijvoorbeeld levering van nutsvoorzieningen in afgelegen gebieden). Het ‘commercieel belang’ dient te worden toegesneden op de concrete situatie: het gaat om het aanbieden van de dienst in dezelfde omvang en onder dezelfde voorwaarden. Het gaat immers om een dienst die in beginsel voor iedere burger is bedoeld die daarvoor belangstelling heeft. De overheid moet er daarom goed op letten dat de markt alleen wordt aangevuld, zonder daarmee in concurrentie te treden. Een voorbeeld is huisvesting

van personen die behoren tot de hogere inkomensgroepen. Op zichzelf is volkshuisvesting een d.a.e.b. en zijn in Nederland daarmee de woningbouwcorporaties belast. Verhuur van woningen aan personen die dat niet nodig hebben, is echter geen d.a.e.b.

Ten tweede dient de overheid de d.a.e.b. officieel en duidelijk te omschrijven. De overheid zal dus de last die voortvloeit uit de d.a.e.b. moeten opdragen, zodat de verplichting duidelijk vastligt. De EU wil namelijk voorkomen dat de overheid wel financiële steun verleent, maar geen verplichtingen oplegt waarvoor wordt betaald. Dat zou tot marktverstoring kunnen leiden.

Ten derde zal de overheid bij ondernemingen die een d.a.e.b. verrichten en daarnaast commerciële activiteiten verrichten, de verplichting moeten opleggen een gescheiden boekhouding te voeren. De EU wil ‘kruissubsidiëring’ van de commerciële activiteiten met de inkomsten uit de d.a.e.b. voorkomen. In Nederland is dat geregeld in de artikelen 25a–25f Mededingingswet. Een voorbeeld waar zich mogelijk kruissubsidiëring voordoet is bij het postmonopolie van TNT voor brieven tot 50 gram. TNT verricht een d.a.e.b. door zes dagen per week overal in Nederland te bezorgen, maar schijnt met deze activiteiten meer dan een gewone winst te maken die gerechtvaardigd is op grond van het geïnvesteerd kapitaal en het risico.

De conclusie is daarom dat de overheid op grond van het EU-recht weliswaar veel ruimte heeft om te bepalen wat een d.a.e.b. is, maar de marges moeten de overheden goed in acht nemen.

Vragen? pkuyper@akd.be

Aan het werk, het is vijf voor twaalf!

De gevolgen van de ontgroening, vergrijzing en bevolgingskrimp voor de arbeidsmarkt mogen niet worden onderschat. De potentiële beroepsbevolking zal de komende tijd alleen maar dalen. Hoe gaan we hier mee om? Hier ligt niet alleen een taak voor werkgevers en werknemers. Ook de overheid zal actief moeten inspelen op de veranderende situatie. Het CDA heeft hiervoor een duidelijke aanpak voor ogen.

door Eddy van Hijum

Dr. Y.J. van Hijum is woordvoerder arbeidsmarktbeleid van de CDA-Tweede Kamerfractie.

‘Aantal vacatures breekt opnieuw record’, viel onlangs in diverse kranten te lezen. Het gaat goed met de economie en de vraag naar personeel neemt hand over hand toe. Maar er is meer aan de hand. Het lijkt er op dat de krapte op de arbeidsmarkt door de vergrijzing een structureel karakter krijgt. De komende jaren neemt de potentiële beroepsbevolking af, terwijl het aantal niet-werkende ouderen fors stijgt. De gevolgen van deze demografische ontwikkeling zijn enorm. Niet alleen wordt het steeds lastiger om vacatures te vervullen, maar ook drukken de stijgende uitgaven voor gezondheidszorg en pensioenen op de schouders van steeds minder werkenden. Tegelijkertijd staan er nog ruim een miljoen mensen met een uitkering langs de kant. Het CDA heeft het verhoging van de arbeidsparticipatie tot inzet van de verkiezingen en beleid gemaakt. Dit artikel gaat in op de ontwikkelingen en de aanpak die het CDA voor ogen staat.

Ontwikkeling

De omvang van de potentiële beroepsbevolking (alle personen tussen de 20 en 65 jaar) heeft de afgelopen jaren haar hoogste punt bereikt en zal de komende tijd alleen maar dalen. Het CBS verwacht dat tussen nu en 2040 de potentiële beroepsbevolking afneemt van tien naar negen miljoen. In 2005 was er al een lichte afname te merken, maar



Het zal steeds lastiger worden om vacatures te vullen.

de komende jaren zal de daling pas goed op gang komen. Daarbij kunnen zich grote regionale verschillen voordoen. Volgens het onderzoek *Structurele bevolgingsdaling* van de Universiteit van Maastricht ziet de demografische voorloper Limburg de potentiële beroepsbevolking de komende twintig jaar met maar liefst 17 procent afnemen. In Drenthe, Zeeland en Friesland is dat 10 procent. Binnen de groep van de potentiële beroepsbevolking zien we dat het aantal oudere werknemers en werkzoekenden fors toeneemt. Sinds het begin van de jaren negentig is volgens

‘Conjuncturele schommelingen maken plaats voor structurele krapte op de arbeidsmarkt’

het CBS het aandeel van 50- tot 65-jarigen in de beroepsbevolking toegenomen van 24 naar 32 procent. Deze toename zal nog voortduren tot 2020, wanneer bijna 37 procent van de potentiële beroepsbevolking 50 jaar of ouder zal zijn. Tegelijk met de krimp van de beroepsbevolking stijgt het aantal 65-plussers sterk. In 2040 bedraagt het aandeel 65-plussers in de totale bevolking naar verwachting circa 25 procent (ruim vier miljoen personen), tegen 14 procent in 2005. De vergrijzing komt pas echt op gang vanaf 2011, het jaar waarin de babyboomers die kort na de oorlog zijn geboren 65 jaar worden (zie CBS-rapportage van mei 2007).

Gevolgen

Vooropgesteld: we moeten er voor waken om de vergrijzing alleen als ‘probleem’ te zien. Het is immers een goede ontwikkeling dat mensen langer gezond zijn en in staat zijn om een bijdrage te leveren aan de samenleving. De gevolgen van de vergrijzing voor de arbeidsmarkt zijn echter ongekend. Het lijkt er op dat conjuncturele schommelingen in de werkloosheid plaats gaan maken voor structurele krapte op de arbeidsmarkt. Het Wetenschappelijk Instituut (wi) van het CDA waarschuwt overigens al sinds eind jaren 90 voor deze ontwikkeling. De oplopende personeelstekorten kunnen volgens het wi leiden tot hogere lonen, inflatie en een verslechterde concurrentiepositie. Bovendien kunnen de inkomensverschillen groter worden, doordat schaars en hoger opgeleid personeel snel meer gaat verdienen dan de geringer opgeleiden. Naast deze economische gevolgen kan er verschraling optreden in de private en publieke dienstverlening. In sectoren

zoals de bouw, het transport, de metaal en de ICT ervaren werkgevers al dat het moeilijk is om vacatures te vervullen. Maar ook in de zorg, het onderwijs en bij de overheid (met name gemeenten) bestaan zorgen over de personeelsvoorziening in de toekomst. Het is bepaald niet ondenkbaar dat we opnieuw te maken krijgen met lesuitval en wachtlijsten. De krapte op de arbeidsmarkt zal naar verwachting leiden tot enkele correcties door de markt zelf. Personeelskrapte leidt tot loonstijging en tot hogere kosten van arbeid, totdat een nieuw evenwicht tussen vraag en aanbod is bereikt. Ook zullen werkgevers harder gaan zoeken naar innovatieve oplossingen die de vraag naar arbeid verminderen. Een voorbeeld is de toepassing van informatie- en communicatietechnologie in de zorg. De overheid moet vooral zorgen voor een flexibele arbeidsmarkt, door de juiste randvoorwaarden te creëren waarbinnen werkgevers en werknemers kunnen functioneren. Op deze maatregelen wordt nu nader ingegaan.

Aanpak

Om de gevolgen van de vergrijzing te kunnen opvangen, is het van groot belang dat de arbeidsparticipatie verder toeneemt. Momenteel is 72 procent van de beroepsbevolking actief op de arbeidsmarkt. Nederland scoort met dit percentage internationaal bepaald niet slecht. Werkgevers en vakbonden hebben in de Sociaal Economische Raad (SER) niettemin afgesproken om de arbeidsdeelname verder omhoog te brengen naar 80 procent, en de regering heeft deze doelstelling inmiddels in het beleidsprogramma omarmd. Om deze doelstelling te bereiken is het eerst en vooral van belang om fors te investeren in scholing, te beginnen in het primair en voortgezet onderwijs. Voortijdig schoolverlaten moet worden aangepakt. Een goede opleiding is de beste vorm van sociale zekerheid die we kunnen bieden.

De snel veranderende samenleving maakt het noodzakelijk om kennis en vaardigheden op peil te houden. Bovendien moeten werknemers flexibel kunnen inspelen op veranderingen in hun leven, bijvoorbeeld als zij betaald werk willen combineren met zorg voor kinderen of ouders, om- of bijscholing of vrije tijd. Het CDA hecht er aan dat gezinnen in staat worden gesteld om werk en zorgtaken te combineren, onder meer door de kindertoeslag te verhogen, het ouderschapsverlof uit te breiden en de kinderopvang te verbeteren. De levensloopregeling is één van de faciliteiten die werknemers in staat stelt om te schakelen tussen levensfasen door met gespaard geld een (tijdelijke) terugval in het inkomen op te vangen. In het coalitieakkoord is afgesproken dat de levensloopregeling verder wordt uitgebreid en aantrekkelijker gemaakt, zodat het mensen in de volle lengte van hun arbeidzame leven ondersteunt. Ook kan met behulp



De zorg is één van de sectoren waar problemen met de personeelsvoorziening worden verwacht.

van de regeling straks de start van een eigen bedrijf, de periode tussen twee banen of de overgang naar deeltijdwerk worden overbrugd.

Geen tweedeling

Voorts is het van groot belang om mensen die nu nog afhankelijk zijn van een uitkering te betrekken bij de samenleving. Ondanks het record aantal vacatures staan er nog veel mensen langs de kant, zoals bijstandsgerechtigden, gedeeltelijk arbeidsgeschikten, herintredende vrouwen, jongeren zonder startkwalificatie en ouderen. Het vorige kabinet

‘Door de krappe arbeidsmarkt kan de publieke dienstverlening versralen’

heeft een aantal hervormingen doorgevoerd in de sociale zekerheid, die mensen meer stimuleren om aan het werk te gaan. Deze hervormingen hebben - naast de aantrekkende economie - bijgedragen aan de sterke daling van het aantal uitkeringsgerechtigden. Eind 2006 hadden in totaal nog 850.000 mensen een WAO-uitkering, 250.000 mensen een WW-uitkering en 300.000 mensen een bijstandsuitkering. Nog steeds zijn dus circa 1,4 miljoen mensen aangewezen op een uitkering. Het CDA vindt dat deze groep mensen niet mag worden afgeschreven en pleit voor een meer effectieve reïntegratie en het financieel meer lonend maken van de stap naar werk¹. We mogen ons niet neerleggen bij een tweedeling op de arbeidsmarkt tussen hoog opgeleide werknemers met een goed perspectief op werk en inkomen, en een groep laagopgeleide werklozen en ‘werkende armen’ met tijdelijke baantjes.

Ouderen

Bijzondere aandacht moet er zijn voor de groep oudere werknemers. Op dit moment werkt ongeveer 42 procent van de mensen tussen de 55-65 jaar. In 2010 moet dat volgens EU-richtlijnen ten minste 50 procent zijn. Uit onderzoek blijkt dat de bereidheid van werknemers om langer door te werken in alle leeftijdsgroepen langzaam maar zeker toeneemt. De komende jaren zullen we oudere werknemers keihard nodig hebben om de tekorten op de arbeidsmarkt tegen te gaan. In de vorige kabinetsperiode heeft de regering al besloten om regelingen die het eerder stoppen met wer-

‘Ondanks het record aantal vacatures staan er ruim een miljoen mensen langs de kant’

ken aantrekkelijk maken niet langer fiscaal te stimuleren. Ook is de sollicitatieplicht voor werknemers ouder dan 57,5 jaar opnieuw ingevoerd. De komende jaren zullen aanvullende maatregelen onontkoombaar zijn. Werkgevers zullen zich er van bewust moeten worden dat zij te maken krijgen met meer ouderen in hun personeelsbestand. Dit betekent dat zij een leeftijdsbewust personeelsbeleid moeten voeren en moeten blijven investeren in scholing en training van oudere werknemers. Vooroordelen over vermeende inflexibiliteit moeten via goede voorbeelden worden bestreden. Oudere werknemers bren-



We moeten ervoor waken de vergrijzing alleen als probleem te zien.

gen veel kennis en ervaring mee en zijn over het algemeen loyaal aan hun werkgever. Oudere werknemers zelf zullen moeten accepteren dat hun salaris wordt gekoppeld aan de arbeidsproductiviteit en niet meer automatisch met de leeftijd stijgt. Op demotie - een stapje terug doen in je loopbaan op latere leeftijd - mag geen taboe rusten. De overheid kan bijdragen aan de gewenste cultuuromslag door de aanvullende arbeidskorting voor 57-plussers te verhogen en door het voor werkgevers financieel aantrekkelijk te maken om ouderen in dienst te nemen en te houden.

Daarnaast moeten we ook het automatisme ter discussie durven stellen dat je op je 65-ste stopt met werken. Het moet juridisch en praktisch eenvoudiger worden voor werkgever en werknemer om na 65 jaar op basis van een nieuwe arbeidsovereenkomst door te werken, als men dat wil. Het recht op AOW vanaf 65 jaar staat voor het CDA niet ter discussie. Doorwerken na je 65-ste kan aantrekkelijk worden gemaakt door voor de eerste verdiende 10.000 euro een speciaal belastingtarief van 10 procent in te stellen.

Migratie

Tot slot een enkele opmerking over arbeidsmigratie. Het tekort aan personeel is voor werkgevers in toenemende mate aanleiding om over de grens te kijken en buitenlandse werknemers aan te trekken. Binnen de Europese Unie is vanaf 2009 sprake van een volledig vrij verkeer van werknemers tussen alle lidstaten. Net als enkele andere landen heeft Nederland de belemmeringen voor vrij verkeer al per 1 mei 2007 opgeheven, zodat het voor werkgevers eenvoudiger is geworden om Polen en andere werknemers uit Midden- en Oost-Europa in dienst te nemen. De aanpak van onderbetaling en illegaliteit is tegelijkertijd uitgebreid. Daarnaast is het kabinet van plan om ook de toelating van hoogopgeleide kenniswerkers van buiten de EU te versoepelen. Het CDA vindt deze maatregelen op zich gewenst, omdat zij bijdragen aan een meer flexibele arbeidsmarkt en de kenniseconomie. Het toelaten van arbeidsmigranten mag echter niet afleiden van de noodzaak tot scholing, bemiddeling en

‘Het CDA heeft een duidelijke aanpak voor ogen om de arbeidsparticipatie te verhogen’

reïntegratie van werkenden en werkzoekenden. Voor het CDA staat het toerusten en scholen van werknemers voor de snel veranderende arbeidsmarkt voorop, zodat iedereen naar vermogen kan meedoen in de samenleving.

1. Zie ook Van Hijum, Harde kern bijstandsgerechtigden is niet onbemiddelbaar, Bestuursforum, januari 2007, blz. 10-11.

Reageren? e.vhijum@tweedekamer.nl

(advertentie)

CDA BSV
Bestuurders-
vereniging

Bijeenkomst netwerk jonge CDA-bestuurders

Deze bijeenkomst is speciaal bestemd voor de jongere leden (tot 35 jaar) van de Bestuurdersvereniging en wordt samen met het CDJA georganiseerd.

Thema is *Dromen durven doen*, naar de gelijknamige uitgave van Ben Tiggelaar. Het gaat hierbij om de vraag: hoe maak je de stap van de dromen die je voor ogen hebt naar het daadwerkelijk concretiseren hiervan. Oftewel: hoe kun je beter leiding geven aan jezelf?

De bijeenkomst wordt gehouden op zaterdag 22 september in het stadhuis van Utrecht van 9.30 tot 13.00 uur. Harm Janssen, wethouder van Utrecht, zal de gastheer zijn. Meer informatie en aanmelden: Els Jansen, tel. 070-3424892 of jansen.bsv@cda.nl

22 september te Utrecht

De krimpstrategie van Stadskanaal

Het Groningse Stadskanaal heeft al langer te maken met ontgroening, vergrijzing en bevolkingskrimp. De gemeente heeft dan ook al jaren geleden een krimpstrategie vastgesteld en besloten dat aanval de beste verdediging is. Stadskanaal heeft flink ingezet op het voorzieningsniveau, waardoor de gemeente een centrumfunctie heeft gekregen in het gebied. Het bevolkingsaantal is hierdoor stabiel gebleven in een regio die kampt met een teruglopend aantal inwoners. Door de komende demografische ontwikkelingen ligt krimp echter op de loer. Door het woonniveau verder te verbeteren hoopt de gemeente dit het hoofd te bieden.

door Jan Bessebinders

J. Bessebinders is wethouder wonen, ruimtelijke ordening en verkeer en vervoer in Stadskanaal.

Voor Stadskanaal zijn ontgroening, vergrijzing en bevolkingskrimp niet nieuw. Het zijn fenomenen waar wij in onze regio en in onze gemeente al jaren mee te maken hebben. Jongeren hebben hier nu eenmaal onvoldoende werkgelegenheidskansen en vertrekken naar steden in Noord-Nederland, of naar het midden en zelfs westen van ons land. Ook vergrijzing is bij ons al geruime tijd een gegeven. We lopen in vergelijking met het landelijke beeld met het percentage ouderen voorop, 18 procent ten opzichte van 14 procent.

Stadskanaal heeft zich door ontgroening, vergrijzing en krimp nooit uit het veld willen laten slaan. Wij hebben gekozen voor de aanval, en dat lijkt te werken. Dankzij diverse impulsen hebben wij ons inwonertal niet zien dalen, zoals



Stadskanaal ligt in Zuid-Groningen en heeft al jaren rond de 34.000 inwoners. De kern Stadskanaal heeft 20.000 inwoners, de kern Musselkanaal 8.000 en de kernen Onstwedde, Mussel en Alteveer respectievelijk 3.000, 1.500 en 1.500 inwoners.

in andere delen van Oost-Groningen. Integendeel, we hebben in Stadskanaal al jaren ons inwonertal op peil weten te houden. De afgelopen jaren groeit het aantal inwoners zelfs met gemiddeld 50 per jaar. Wat heeft de gemeente gedaan om dit te bereiken?

Visie

Stadskanaal ligt niet aan een autoweg, heeft geen vaar- en evenmin een spoorwegverbinding (wel een historische stoomtrein). Het behoort niet tot de kernzones in Noord-Nederland, zoals Veendam en Winschoten. Goede ontslui-

‘Er is vooral vraag naar levensloopbestendige woningen’

tingswegen heeft Stadskanaal daarentegen wel. De gemeente ligt in het centrum van de A28, A7, A31 en A37. Daar komt binnenkort de verdubbeling van de N33 bij. Door de centrale ligging en de afwezigheid van andere grote steden in de regio, heeft Stadskanaal de ontgroening en vergrijzing aangepakt door het voorzieningsniveau sterk te verbeteren en een centrumfunctie te verwerven in het veenkoloniale gebied van de provincies Groningen en Drenthe.

We richten ons bij de voorzieningen op ouderen (huisvesting in combinatie met welzijn en zorg), maar ook op voorzieningen die voor jong én oud belangrijk zijn. Door de centrumfunctie zijn onze voorzieningen afgestemd op een inwonertal van 70.000, het dubbele van het aantal inwoners in onze gemeente. We hebben het dan over voorzieningen als een streekziekenhuis, voortgezet en middelbaar onderwijs, speciaal onderwijs, theater, bibliotheek, modern winkelcentrum met gratis parkeren, kunststofatletiekbaan, overdekt zwembad, binnenbanen voor tennis en squash, lawaaisportcentrum voor ultra light vliegen, karten, crosen en grasbaanraces. Het in stand houden van onze centrumfunctie vergt forse investeringen van de gemeente (nieuwe parkeerroute en parkeerplaatsen, revitalisering van bedrijventerreinen, nieuw bibliotheek en scholen voor speciaal onderwijs). Het legt ons echter geen windeieren, want het trekt ook nieuwe inwoners.

Studie

Toch kunnen wij niet op onze lauweren rusten. Een recente

studie van BugelHajema Adviseurs (BHA) in opdracht van de provincie Groningen en onze gemeente, besteedt aandacht aan de komende demografische ontwikkelingen. BHA zegt over de consequenties van de bevolkingskrimp voor Stadskanaal: ‘De inzet moet zijn Stadskanaal gaaf en aantrekkelijk te houden door voort te bouwen op de dynamiek van de samenleving die getypeerd is als zelfredzaam en veerkrachtig. Niet om lichtzinnig krimp te ontkennen, maar om in de gegeven situatie een reëel en aantrekkelijk perspectief te bieden. Daarom is het belangrijk te investeren in programmatie plannen, niet gericht op kwantiteit maar op het versterken van de al bestaande kernkwaliteiten voorzieningen en wonen.’

Dat heeft ons ertoe gebracht ons te richten op het in stand houden en uitbouwen van onze centrumfunctie (met het daarbij behorend voorzieningsniveau). Het hebben van een hoog voorzieningsniveau heeft al bewezen dat dit een gunstig effect heeft op de gemeente. Daarnaast richten we ons op het verder verbeteren van het woonklimaat.

Verdunning

Bevolkingskrimp leidt de komende jaren nog niet tot een daling van het aantal huishoudens. Dat komt door de zogenaamde ‘verdunning’. Niet minder huishoudens, wel meer kleinere huishoudens. Het Centrum voor Maatschappelijke Ontwikkeling Groningen heeft recent prognoses over bevolking en huishoudens in onze gemeente gepresenteerd. Het inwonertal en het aantal huishoudens dalen in de periode 2007 tot 2020 met respectievelijk 8 procent en 0,2 procent. In absolute getallen gaat het om 2500 inwoners op een totaal van 34.000, en 25 huishoudens op een totaal van 14.000. Deze cijfers bevestigen dat krimp van de bevolking voorlopig niet tot een daling van het aantal huishoudens leidt. Daarom is het onverstandig om geen woningen meer te bouwen met als argument bevolkingskrimp. Wel is er alle reden om te anticiperen op wijzigingen in bevolkingsamenstelling en woonwensen. Onderzoeken en visies helpen hierbij. Het is belangrijk ontwikkelingen uit onderzoeken en visies regelmatig te monitoren en het woonplan van de gemeente te actualiseren. In 2005 hebben wij ons woonplan 2002-2010 geëvalueerd. Vooraf hebben gemeente en woningcorporaties samen een woningmarkt- en een

‘Het is onverstandig geen woningen meer te bouwen met als argument bevolkingskrimp’

leefbaarheidsonderzoek laten uitvoeren. De uitkomsten onderstrepen het belang om op nieuwe woonwensen als gevolg van veranderende samenstelling van huishoudens en vergrijzing in te spelen. Het gaat dan met name om levensloopbestendige woningen.

Nieuw woongebied

De meest in het oog springende invulling van onze ambitie van ‘excellente woongemeente’ is de ontwikkeling van een nieuw veenkoloniaal woongebied, Drentse Horn. Het plan omvat ongeveer 1500 woningen, ligt op grondgebied van Borger-Odoorn, grenst aan het centrum van Stadskanaal en maakt Stadskanaal en Nieuw Buinen tot een dubbelkern. Drentse Horn biedt een gevarieerd woonaanbod. Eén van de doelstellingen is 750 woningen af te zetten aan mensen die binnen Nederland willen emigreren over een afstand



Centrum Stadskanaal.

van meer dan 100 km. De andere 750 zetten we in voor inwoners uit Stadskanaal en Borger-Odoorn en de regio. Een klein deel van Drentse Horn is pas in de verkoop. Het gaat om

150 woningen. De animo is naar onze maatstaven goed. De eerste elf kavels zijn verkocht aan mensen uit de directe omgeving en uit de regio. Wij zijn benieuwd of in het vervolg de belangstelling zich ook bovenregionaal uitstrekt. Het zal een graadmeter zijn voor vervolgstappen. Samen met woningcorporaties werken wij al jaren aan transformatie van de woningvoorraad. Ook dit moet bijdragen aan de kwaliteit van het woonniveau. De resultaten zijn het creëren van kwaliteit en het bouwen van woningen die op veranderende huishoudens zijn afgestemd. Ons uitgangspunt bij de transformatie is dat we vooral inzetten op levensloopbestendige woningen. Daaraan blijkt grote behoefte.

Tot slot

Ons beleid is geen blauwdruk voor andere gemeenten. De ligging en de centrumfunctie van Stadskanaal zijn essentieel bij het maken van keuzen. Wij hebben geconstateerd dat Stadskanaal ver genoeg van grotere plaatsen of steden ligt, zoals Groningen, Emmen en Assen, om een modern voorzieningspakket in stand te houden. Stadskanaal is ook geen concurrent van deze plaatsen. Daarnaast is het in onze gemeente goed stedelijk, dorps en landelijk wonen, tegen redelijke prijzen. ■

Reageren? j.bessebinders@stadskanaal.nl

Aanvallen werkt

Tijdens een bijeenkomst voor nieuwe inwoners (Stadskanaal organiseert er twee per jaar) blijkt dat de combinatie van goede voorzieningen met een kwalitatief hoog woonniveau werkt:

Een echtpaar met de vut uit de Randstad: ‘Wij waren op zoek naar rust en ruimte en zijn via de provincie Friesland en het noorden van de provincie Groningen in Stadskanaal beland. Wij hebben voor Stadskanaal gekozen omdat het zowel rust en ruimte als prima voorzieningen biedt. Het is voor ons de ideale combinatie van wonen op het platteland en toch stedelijke voorzieningen.’

Een echtpaar van ongeveer 35 jaar met kinderen: ‘Eén van ons kwam uit Stadskanaal. Wij woonden in een stad in het zuiden van Nederland. Door verandering van werkkring gingen we op zoek naar een nieuwe woonplaats. De keuze viel op Stadskanaal. Het voorzieningsniveau en de aantrekkelijke woningprijzen hebben de doorslag gegeven.’

Gaan gemeenten los met de ozb?

In het bestuursakkoord tussen rijk en gemeenten is afgesproken dat de limiet op de onroerend-zaakbelasting per 1 januari 2008 gaat verdwijnen. Diverse belangenorganisaties hebben furieus gereageerd en verwachten dat gemeenten de ozb flink zullen laten stijgen. In het toezicht van het rijk hebben zij geen fiducia. Kennen gemeenten hun verantwoordelijkheid of zullen ze inderdaad voor een sterke lastenverzwaring van de burger gaan zorgen?



Ab Boers, wethouder financiën Bronckhorst: 'Gelukkig neemt dit kabinet de gemeente serieus en erkent door de limitering los te laten dat de gemeente voor de vele eigen taken keuzes moet kunnen maken. Dat betekent een eigen belastinggebied zonder limitering. Ik verwacht niet dat dit zal leiden

tot een sterke verhoging van de ozb-tarieven. Dat kunnen cijfers ook staven, zie de jaarlijkse gegevens van het COELO. Het zou ook eens duidelijk moeten worden welk gering deel de ozb van de totale belastingdruk uitmaakt. Het verhogen van de ozb is voor het college ook niet gemakkelijk. Elke ozb-verhoging moet worden 'verkocht' en uitgelegd en kan alleen als nut en noodzaak aangetoond zijn.' 'Bronckhorst is een herindelingsgemeente, midden in de Achterhoek. De herindeling betekende extra verkiezingen en dat heeft ertoe geleid dat in de jaren vóór 2005 de raden van de vijf voormalige gemeenten geen impopulaire maatregelen wilden treffen door de ozb meer dan trendmatig te verhogen. In 2006 is daardoor na de verkiezingen een eenmalige ozb-verhoging toegepast van ca. 45 procent. Bronckhorst had een laag tarief en zit nu door deze forse verhoging nog steeds beneden het landelijk gemiddelde. De raad heeft het

'We moeten naar een echt eigen belastinggebied voor gemeenten'

aan de burgers kunnen uitleggen. Over de periode 2000-2007 is het gemiddelde stijgingspercentage 5 procent geweest en de verwachting voor de komende jaren is dat we weer terug zullen vallen op 2 tot 3 procent per jaar of zelfs naar het prijsindexniveau. Want ozb-verhogingen zijn impopulair, ook in Bronckhorst.'

Nico Slagter, wethouder financiën Stedeboec: 'Het afschaffen van de limitering van het ozb-tarief betekent meer vrijheid voor gemeenten. Ik verwacht hierdoor geen sterke lastenverzwaring voor de burger. De stijging is sterk afhankelijk van wat er op het programma staat voor het komende jaar. Dit heeft te maken met politieke keuzes die tot stand komen nadat de burger is gehoord. Ook de keuze om de ozb te gebruiken om de begroting sluitend te krijgen, is een poli-

tieke keuze. In de voorgaande collegeperiode was de tariefstijging bij ons gelijk aan de inflatie plus de waardestijging van de woning. De laatste jaren was dit redelijk veel vanwege de prijsstijging van de woningen.'

'Verhoging van de ozb gaat alleen in uitzonderlijke situaties'

'Ik kan me er wel in vinden dat het rijk wil ingrijpen als gemeenten de ozb te veel laten stijgen. Zeker als het gemeenten betreft die al vrij hoog zitten met het tarief.'



Meindert Bouma, wethouder financiën Leek: 'Door afschaffen van de limitering krijgen gemeenten weer iets meer invloed op de omvang van de gemeentelijke belastingen. Door de afschaffing van het gebruikersdeel was deze wel heel klein geworden. Hopelijk is het een opening in de discussie met het rijk over de uitbreiding van het gemeentelijke belastingdomein. Tegelijkertijd dreigt de minister te zullen ingrijpen als gemeenten de ozb te veel laten stijgen, mijn inziens is dit een contradictio in terminus. Ook is het in tegenspraak met het vertrouwen dat de minister van BZK uitdrukking in gemeenten op het VNG-congres.'

'Gemeentebesturen hebben over het algemeen ambities, de een meer dan de ander, waar een prijskaartje aanhangt. Als de ozb gebruikt wordt om plannen te realiseren, kan een bestuur dat heel goed uitleggen aan haar burgers. Belasting opgebracht door de burgers gaat in de vorm van voorzieningen terug naar de burgers. Dat kan een sterke stijging van de ozb rechtvaardigen. Een sterke tariefsverhoging om tekorten te dekken of reserves te kweken is een andere zaak.'

Wout de Jong, wethouder financiën Giessenlanden: 'Een belangrijk argument om de ozb in te voeren was destijds dat gemeenten zelf moeten bepalen hoe ze hun voorzieningenniveau in kwalitatieve en kwantitatieve zin willen organiseren. Wil een gemeente veel 'gemeenschappelijks', dan moet er een 'gemeenschapsbelasting' geheven kunnen worden. Het rijk heeft daar enkele jaren geleden maatregelen tegen genomen en daarmee werd het voor gemeenten die gekozen hebben voor een relatief groot voorzieningenniveau moeilijker om de begroting sluitend te krijgen. Die autonomie is

nu weer wat teruggegeven, een goede zaak.' 'Ik denk dat het wel mee zal vallen met de verhogingen. Het gegeven dat gemeenten zeer terughoudend zijn met verhogingen was een belangrijke reden van het rijk om met de VNG tot een akkoord te komen. Daarnaast moeten we ons realiseren dat er ook een politieke werkelijkheid is: gemeenteraden die democratisch gekozen zijn hebben een controlerende taak en een budgetrecht. Je mag veronderstellen dat de raadsleden zich er rekenschap van geven dat je niet zomaar een belastingverhoging kunt opleggen. Het is niet terecht dat belangenorganisaties alleen kijken naar de hoogte van het bedrag, zonder oog te hebben voor bijvoorbeeld het voorzieningenniveau binnen de gemeente.'



Bearn Bilker, burgemeester Kollumerland met financiën met portefeuille: 'Gemeenten zijn van nature geneigd geen forse verhogingen toe te passen. Ik vrees dus niet dat het ozb-tarief sterk zal stijgen. Gemeenteraden zijn er beducht voor om de ozb-tarieven aanzienlijk te verhogen. Ze zijn eerder terug-

houdend, alhoewel ik niet uitsluit dat hier en daar door de financiële situatie er wel een inhaalslag plaatsvindt.' 'In onze gemeente is zowel het college als de raad uiterst terughoudend als het om de ozb gaat. Al jaren worden alleen de inflatie- en rentepercentages doorgerekend. Dat komt de

'De raad grijpt niet snel naar het impopulaire instrument van ozb-verhoging'

afgelopen jaren dus neer op variërend 1,5 tot bijna 3 procent.' 'Voordat het rijk gaat ingrijpen, is het wel verstandig te weten waarop exact ingegrepen moet worden en in welke context men denkt te gaan handelen. Ik zou er dan ook niet aan beginnen. De provincie als toezichthouder mag wat mij betreft wel kritische opmerkingen plaatsen als er teveel onevenwichtige schommelingen in de tarieven zouden ontstaan.'

Personalia

De administratie van de Bestuurdersvereniging wil graag op de hoogte worden gehouden van veranderingen in raads- of Statenfracties. Niet alleen bij een wisseling van fractieleden, maar ook als een nieuwe wethouder of gedeputeerde wordt benoemd. Voor de administratie zijn de volgende gegevens van zowel het nieuwe als het vertrekkende lid van belang: naam, adres, telefoon- en faxnummer, e-mailadres en geboortedatum. Wijzigingen kunnen worden doorgegeven aan Els Jansen via e-mail (jansen@cda-bestuurdersvereniging.nl) of telefonisch via (070) 34 24 892.

In verband met de gemeentelijke herindeling zijn de gemeenten Heel, Maasbracht en Thorn, de nieuwe gemeente Maasgouw geworden.



Ingrid Lambregts, wethouder financiën De Ronde Venen: 'Voorop in het financiële beleid in De Ronde Venen staat dat de zwaarte van de gemeentelijke belastingen, en dus ook de ozb, acceptabel moeten zijn voor de inwoners. De hoogte van de belastingen hoort in verhouding te staan tot het voorzieningenniveau.

Deze verantwoordelijkheid nemen wij heel serieus. De afgelopen jaren heeft de gemeente de ozb alleen verhoogd met het inflatiepercentage. Daardoor blijft de koopkracht van de gemeente gelijk en kan zij ook haar taken blijven uitvoeren voor haar inwoners. Afspraak is dat een eventuele verhoging van de ozb (boven inflatiepercentage) alleen wordt doorgevoerd als er zich uitzonderlijke situaties voordoen en de stijging breed gedragen wordt door de gemeenteraad. In de praktijk blijkt dat de raad, die zich uiteindelijk zal moeten verantwoorden naar de kiezer, niet snel naar het impopulaire instrument van ozb-verhoging grijpt. De vrees van belangenorganisaties dat de ozb-tarieven fors zullen gaan stijgen is volgens mij dan ook ongegegrond.'

'Door limitering van het ozb-tarief werd indirect het signaal afgegeven dat gemeenten niet zorgvuldig met belastingverhogingen om zouden gaan. Uit de praktijk blijkt dat dit onjuist is. Een eventueel ingrijpen door het rijk als gemeenten de ozb te veel laten stijgen zie ik dan ook niet zitten. Dit is een inbreuk op de gemeentelijke verantwoordelijkheid. De afweging tussen de hoogte van het ozb-tarief en de omvang van het voorzieningenniveau hoort bij uitstek bij de gemeente en is haar goed toevertrouwd. Dat het rijk deze afweging nog eens gaat overdoen vind ik ongewenst.'

Vincent van den Berg, wethouder financiën Werkendam: 'De vaststelling van de ozb is een lokale verantwoordelijkheid waar een gemeentelijk bestuur doorgaans uitstekend mee uit de voeten kan. Een (tijdelijke) verhoging van de ozb kan acceptabel zijn als daar bijzondere investeringen in de gemeenschap tegenover staan. Elke vier jaar zal het gemeentebestuur zich moeten verantwoorden en verkeerd gebruik van ozb zal bij de lokale verkiezingen worden afgestraft. Een vrij in te vullen ozb-tarief leidt tot een extra punt van onderscheid tussen de partijen bij de lokale verkiezingen.'

Kort nieuws

Protestactie tegen einde limitering ozb

De Vereniging Eigen Huis is op www.ozbprotest.nl een landelijke protestactie gestart tegen het besluit om de stijging van de ozb-tarieven volgend jaar vrij te geven. Iedereen kan zich op de actiesite melden en zijn proteststem laten horen.

Als gemeenten volgend jaar de stijging van de ozb weer zelf kunnen bepalen, lopen huizenbezitters volgens de vereniging een groot risico dat zij in de komende jaren een fors hogere rekening moeten betalen. Huurders blijven bij deze belasting buiten schot zodat begrotingstekorten en nieuw beleid vooral voor rekening van eigenwoningbezitters komen.

De vereniging meent dat zonder de limitering er voor veel gemeenten onvoldoende prikkel is om efficiënter te werken en doelmatiger om te gaan met de beschikbare middelen. Tekorten kunnen gemakkelijk worden weggewerkt door eenvoudigweg de ozb te verhogen. De vereniging wijst op de eerste verhogingen van de ozb. Zo zou de gemeente Oude IJsselstreek al hebben aangekondigd de

ozb volgend jaar met 10 tot 30 procent te willen verhogen 'om de ambities waar te maken en om reserves te kweken', aldus een wethouder. Ook de gemeente Rijnwoude heeft aangegeven de ozb fors te willen verhogen. Dit lijkt volgens de vereniging illustratief voor wat er volgend jaar in veel andere gemeenten staat te gebeuren. (Zie ook blz. 28/29 van dit nummer.)



Nieuwe webredacteur

De Bestuurdersvereniging heeft sinds 1 juni een nieuwe webredacteur. Maarten Neuteboom (23) heeft de functie overgenomen van Relus Breeuwsma, die medewerker bij het Steenkampinstituut is geworden.

Neuteboom studeert rechten in Leiden en is vice-voorzitter van het CDJA. Hij is onder meer verantwoordelijk voor de communicatie en ledenwerving van de jongerenorganisatie. Voor vragen over de website is hij bereikbaar via neuteboom.bsv@cda.nl of tel. 070-3424893.

Dossier asielzoekers

In verband met de pardonregeling is op de website van de Bestuurdersvereniging een dossier asielzoekers geplaatst. Hierin staat de nieuwe regeling en meer informatie over dit onderwerp. (www.cda-bestuurdersvereniging.nl, dossiers aanklikken)

Programma Bestuurdersdag

Bij dit nummer van Bestuursforum zit het programmaboekje van de Bestuurdersdag op 6 oktober. Dit jaar zal de dag worden gehouden in het nieuwe provinciehuis van Overijssel in Zwolle. 's Ochtends zal Ank Bijleveld, staatssecretaris van Binnenlandse Zaken, een inleiding houden. Hierna is er gelegenheid tot discussie met de staatssecretaris. Het middagedeelte

zal bestaan uit een aantal workshops. Meer informatie: Els Jansen, tel. 070-3424892 of jansen.bsv@cda.nl

Jubileum Basisgroep Sociale Zekerheid

De Basisgroep Sociale Zekerheid van het CDA viert op 27 oktober haar 20-jarig jubileum met een bijeenkomst in Vergadercentrum Vredenburg te Utrecht. Het thema van de bijeenkomst is 'Sociaal. Wanneer?' Sprekers zijn onder meer Eddy van Hijum, woordvoerder sociale zekerheid van de CDA-fractie in de Tweede Kamer en de nieuwe partijvoorzitter Peter van Heeswijk. Er is ruim de gelegenheid voor discussie. De bijeenkomst is van 10.00 uur tot 17.00 uur. Meer informatie en aanmelden: Bart van der Pol, bartvanderpol@hetnet.nl of tel. 0595-441217.

Initiatiefdatabank

De Haagse fractie heeft een initiatief ingediend om een fonds op te richten waarmee historische graven bewaard kunnen blijven. De CDA-fractie in Tiel heeft een initiatief ingediend voor het invoeren van een kinder- en jongerenlintje.

Hebt u een initiatiefnota geschreven of een initiatief genomen waar

andere fracties ook hun voordeel mee kunnen doen? Laat het ons weten! Wij maken er melding van in deze speciale rubriek en plaatsen het in de databank initiatieven op de website van de BSV. Reacties kunnen naar: redactie@bestuursforum.nl. Meer initiatieven op www.cda-bestuurdersvereniging.nl, initiatieven aanklikken.

Agenda

CDA-bestuurdersvereniging

8 september

Boottocht afdeling Overijssel. Locatie: Zwartsluis (Handelskade). Tijd: 10.00-17.00 uur.

22 september

Netwerkdag jonge bestuurders.

6 oktober

Bestuurdersdag, provinciehuis Zwolle.

16 november

Najaarsledenraad Bestuurdersvereniging.

21 november

Afdeling Fryslân. Excursie gemeente Sneek.

Kroniek

Door Wim Zielhuis



Deregulering nader bekeken

Onlangs is de nieuwe hoogleraar staats- en bestuursrecht aan de Open Universiteit Jos Teunissen - ik heb hem nog mee-gemaakt als jong veelbelovend ambtenaar op de juridische afdeling waarvan ik toen hoofd was - zijn werkzaamheden officieel begonnen met het houden van een oratie.

Opvallend verhaal

Van de meeste oraties hoor je nooit meer wat. Maar de oratie van Teunissen haalde de *Staatscourant*. Want hij had een nogal opvallend verhaal.

Het ging over het modieuze begrip 'deregulering'. Daar zijn we tegenwoordig allemaal geweldig vóór. Want van regels hebben we immers alleen maar last. Dat die regels er in het verleden meestal gekomen zijn om mogelijk onheil te voorkomen, wordt vaak vergeten. Zelf moest ik enige tijd geleden een verhaal houden voor een groep inwoners van mijn gemeente en ik vroeg of de gemeente te veel onnodige regels had. Nou, dat ging er in als koek. De hele zaal was het hartgrondig met deze stelling eens. Vervolgens vroeg ik bij wijze van voorbeeld of ze het dan ook onzin vonden dat je voor het verbouwen van je keuken een vergunning nodig hebt. Weer allemaal instemmend geknik. Als laatste vroeg ik wat ze er dan van vonden als hun buurman zijn keuken zodanig verbouwd dat zij hun hele uitzicht kwijt raakten. 'Dat moet de gemeente verbieden', was prompt de reactie uit de zaal. Enkele slimmerds realiseerden zich direct dat ze daarmee hun eerste antwoord in feite tegenspraken. Deregulering is dus kennelijk toch niet zo eenvoudig als op het eerste gezicht lijkt.

Onzekerheid

Prof. Teunissen weet van dit soort zaken veel meer dan ik, want hij geldt in Nederland als één van de experts in het bouwrecht. Vanuit die deskundigheid heeft hij nagedacht over deregulering. Zijn nogal verrassende stelling is dat het verminderen van de regeldruk in bijvoorbeeld de nieuwe Woningwet en de Arbowet juist een averechts effect heeft. Omdat vergunningstelsels worden vervangen door algemene regels en de overheid zwaarder inzet op controle en handhaving, wordt de bewegingsvrijheid van burgers juist ingeperkt. Een originele stelling. Maar Teunissen heeft die stelling heel degelijk onderbouwd. Voor Haagse beleidsmakers geldt sinds de tachtiger jaren dat gedetailleerde regels fout zijn en dat eigen verantwoordelijkheid voor burgers goed is. Het leidde ertoe dat veel gedetailleerde regelgeving is vervangen door globale regels die moeten leiden tot meer zelfregulering en zelfhandhaving. Een goede zaak, zo luidt de communis opinio. 'Manisch gedrag', zegt de kersverse professor Teunissen. De ontwikkeling leidt volgen hem juist tot rechtsonzekerheid bij burgers, instellingen, bedrijven en gemeenten.

Meer toezichthouders

Als voorbeeld noemt hij de trend om milieuvergunningen meer op hoofdlijnen te formuleren. Op dit moment is tach-

tig procent van de bedrijven vergunningvrij. Deze bedrijven vallen onder algemene regels. Alleen de zware bedrijven zijn vergunningplichtig. 'De overheid wil dit aantal verder terugdringen. Maar wie heeft daar behoefte aan? Als je een bedrijf start wil je toch weten waar je aan moet voldoen? Schaf je de vergunningplicht af dan weten de bedrijven niet meer precies waar ze aan toe zijn. Want de bedrijven moeten zich wel houden aan de algemene regels. Er kan dus altijd iets gebeuren, waardoor je een boete riskeert.'

Volgens Teunissen is er een parallel tussen de milieuvergunning en de Arbowet: bij beide is de regeldruk vermindert, maar ondertussen zet de overheid steeds zwaarder in op controle en handhaving. Zo is het aantal toezichthouders, met veelal vergaande bevoegdheden, de afgelopen decennia sterk gegroeid en zijn de boetes hoger geworden. Dit leidt tot meer bureaucratie en risicomijdend gedrag bij burgers en niet tot grotere bewegingsvrijheid. Terwijl dat laatste toch de bedoeling was.

Eenzelfde verhaal geldt volgens Teunissen voor de Woningwet. Er zijn 25 artikelen geschrapt waarvoor er één algemene verwijzing naar NEN-normen is teruggekomen. Maar dat zijn honderden technische voorschriften! Het lijkt deregulering, maar in werkelijkheid zijn 25 artikelen vervangen door honderden geboden en verboden. En dan heb je het over regels die volgens Teunissen zelfs voor een deskundige als hij vaak niet te begrijpen zijn.

Hij wijst daarnaast op het gebrek aan rechtszekerheid dat ontstaat. In het oude systeem toetste de overheid en als je een vergunning kreeg, had je rechtszekerheid. Nu moet je maar afwachten of het achteraf wel klopt.

Verleggen van risico's

Waarom eigenlijk die zogenaamde deregulering? Volgens Teunissen omdat we tegenwoordig leven in een *low trust society*. De druk

om alle onzekerheden uit te sluiten neemt toe. De overheid probeert aan verwijten te ontkomen door de verantwoordelijkheid niet bij zichzelf maar bij anderen neer te leggen. In feite gaat het alleen maar om het verleggen van risico's. Hier is de oprukkende invloed van de Anglo-Amerikaanse rechtscultuur merkbaar, die veel meer dan het traditionele Europese systeem uitgaat van contracten om alle onzekerheden te vermijden.

Teunissen slaat naar mijn gevoel een aantal spijkers op hun kop. Er zijn de laatste decennia wel meer modeverschijnselen waar eerst iedereen achteraan liep en waarvan we nu vinden dat we toch wel wat zijn doorgeslagen. Denk aan de doorgesloten mode van privatisering of het bevorderen van mammoetscholen. Zou deregulering in de huidige vorm wellicht ook wat zijn doorgesloten? Ik hoop dat we deze keer op tijd zijn en serieus zullen luisteren naar wat een deskundige als Teunissen ons te zeggen heeft.

Mr. W.L. Zielhuis is burgemeester van Oldebroek. Reageren? wzielhuis@oldebroek.nl

(advertentie)



Bestuurdersdag 6 oktober

's Ochtends zal Ank Bijleveld, staatssecretaris van Binnenlandse Zaken, een inleiding houden. Hierna is er gelegenheid tot discussie met de staatssecretaris.

Het middagedeelte zal bestaan uit een aantal workshops, onder meer over armoedebeleid op lokaal niveau, de verrommeling van Nederland, netwerken en timemanagement.

Tijdens de dag zijn er vele momenten om met uw collega's in gesprek te komen. Dit jaar is de Bestuurdersdag in het nieuwe provinciehuis van Overijssel te Zwolle.

De uitnodiging en het volledige programma zijn los bijgesloten bij dit nummer. Meer informatie en aanmelden: Els Jansen, tel. 070-3424892 of jansen.bsv@cda.nl

Dé netwerk- en discussiedag voor lokale en provinciale CDA-politici



www.cda-bestuurdersvereniging.nl voor:

- Actuele berichten over het lokaal en provinciaal bestuur
- Dossiers over diverse onderwerpen, zoals asielzoekers, de Randstaddiscussie, het bestuursakkoord
- Databank initiatiefvoorstellen
- Deskundigennetwerk WMO
- Het archief van Bestuursforum
- Publicaties, zoals diverse handreikingen, modelfractiereglement en competentieprofielen
- Ledenaanbiedingen, de agenda van de BSV en het aanmelden voor de gratis nieuwsbrief van de vereniging

Heeft u vragen over de website? Neem dan contact op met Maarten Neuteboom, de webredacteur van de BSV: neuteboom.bsv@cda.nl of 070-3424893.